

საინფორმაციო სტრუქტურის ძირითადი ცნებები

მანფრედ კრიფკა*

**ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტი
და ზოგადი ენათმეცნიერების ცენტრი, ბერლინი**

სტატიაში განხილულია საინფორმაციო სტრუქტურის ძირითადი ცნებები. თავიდან საინფორმაციო სტრუქტურა დახასიათებულია ჩეიფის თეორიის მიხედვით, ანუ იმ საკომუნიკაციო მოდელის ჩარჩოებში, რომელიც საერთო საფუძველს (Common Ground) ემყარება და რომელშიც განირჩევა საერთო საფუძვლის შინაარსი და საერთო საფუძვლის მენეჯმენტი. საინფორმაციო სტრუქტურა დახასიათებულია იმ ენობრივი ნიშნების მიხედვით, რომლებიც ლოკალურ საერთო საფუძველში გამოიყოფა. შემდგომ განვსაზღვრავთ და განვიხილავთ: ფოკუსის ცნებასა (რომელიც გულისხმობს, რომ არსებობს ალტერნატივები) და მის გამოყენებას, ასევე მოცემულობის ცნებას (რომლის მიხედვითაც ივარაუდება, რომ დენოტატი წარმოდგენილია საერთო საფუძველში), ტოპიკის ცნებას (რომელიც განსაზღვრავს იმას, თუ რის შესახებაა საუბარი). ამასთანავე, შემოგთავაზებთ საზღვრების (დელიმიტაციის) ახალ ცნებას, რომელიც აერთიანებს კონტრასტულ ტოპიკებსა და ჩარჩოს ნიშნულებს და რომელიც გვიჩვენებს, რომ საუბრის წარმართვა მოცემული მიმართულებით მთლიანად ვერ აკმაყოფილებს ლოკალურ საკომუნიკაციო მოთხოვნებს. გარდა ამისა, ნაჩვენებია, რომ რიტორიკული სტრუქტურირება ერთგვარად საინფორმაციო სტრუქტურასაც გულისხმობს.

საკვანძო სიტყვები: საინფორმაციო სტრუქტურა, ფოკუსი, ტოპიკი, მოცემულობა, კონტრასტი.

* The Notions of Information Structure. eds. Caroline Fery, Gisbert Fanselow and Manfred Krifka, Potstam-Berlin, 2008 (Provisory version).

რომელიმე მახასიათებელი ერთი და იმავე ინტერპრეტაციით სხვა-დასხვაგვარად გამოიყენება, მაშინ უმჯობესია ვიღაპარაკოთ ამ მახასიათებლის სხვადასხვა ინტერპრეტაციაზე. შემდგომში ვნახავთ, რომ ფოკუსის ამგვარი ინტერპრეტაცია ნამდვილად შესაძლებელია.

2.2 საერთო საფუძველი: შინაარსი და მენეჯმენტი

თუკი კომუნიკაცია ჩვენთვის ნიშნავს ინფორმაციის გადაცემასა და მის ოპტომიზაციას კომუნიკაციაში მონაწილე პირების (ინტერლოკუტორების) დროებითი მოთხოვნილების შესაბამისად, მაშინ მოსახერებებითი მივიღოთ ინფორმაციის გაცვლის ის მოდელი, რომელიც იყენებს საერთო საფუძვლის ცნებას. თავიდან საერთო საფუძვლის ცნება (შდრ. Stalnaker 1974, Kartunen 1974, Lewis 1979) მოიაზრებოდა როგორც უკვე მოდელირებული ის ინფორმაცია, რომელიც ორივე მხარემ იცის, რომ გასაზიარებელია და რომელიც განუწყვეტლივ განიცდის მოდიფიკაციას კომუნიკაციის პროცესში. ეს საშუალებას იძლეოდა, ერთმანეთისაგან გაგვერჩია პრესუპოზიციები - მოთხოვნები საერთო საფუძვლის შესასვლელის მიმართ და დებულებები ან შერჩევლი შინაარსი (preferred content) - შემოთავაზებული ცვლილებები საერთო საფუძვლის გამოსასვლელში. აღნიშნული განსხვავება დირებულია ინფორმაციის შეფუთვის თვალსაზრისით, რამდენადაც საერთო საფუძველი განუწყვეტლივ იცვლება და ინფორმაცია საჭიროებს სათანადო შეფუთვას იმის შესაბამისად, თუ როგორია საერთო საფუძველი უშუალოდ ნარმოთქმის მომენტში. მაგალითად, შეიძლება ავხსნათ, რატომაა (3a) სწორი ნინადადება, მაგრამ (3b) – არასწორი. (3a)-ში შემადგენელ პირველ ნინადადებას შემოაქვს ინფორმაცია, რომ მოლაპარაკეს ჰყავს კატა და შემადგენელი მეორე ნინადადების პრესუპოზიცია სწორედ ამ ინფორმაციას მიემართება. საპირისპირო ვითარებაა (3b)-ში, სადაც შემადგენელ მეორე ნინადადებას შემოაქვს ინფორმაცია, რომ მოლაპარაკეს ჰყავს კატა, თუმცა ეს ინფორმაცია მოცემული საერთო საფუძვლის შესასვლელზე უკვე ნარმოდგენილია (შდრ. van der Sandt 1988).

- (3) a. I have a cat, and I had to bring my cat to the vet.
მე მყავს კატა და ჩემი კატა უნდა ნამეყვანა ვეტექიმთან.
b. I had to bring my cat to the vet, and I have a cat.
უნდა ნამეყვანა ჩემი კატა ვეტექიმთან და მე მყავს კატა.

როცა შემოვიღეთ საერთო საფუძვლის ცნება, მაშინ აღინიშნა, რომ მოლაპარაკებს შეუძლიათ შეცვალონ საერთო საფუძველი პრესუ-პოზიციების შემომატებით. ეს იმას ნიშნავს, რომ არანინააღმდეგობრივი

ფაქტები შეიძლება იმპლიციტურად დაემატოს საერთო საფუძველს, რომლის შესასვლელი გარკვეული ტიპისა უნდა იყოს. სწორედ ამითაა გამოწვეული ის, რომ (4a) ნინადადება უფრო მოსალოდნელია, ხოლო (4b) – ნაკლებად:

- (4) a. I had to bring my cat to the vet because it was sick.
ჩემი კატა ვეტექიმთან უნდა ნამეყვანა იმიტომ, რომ ის ავად იყო.
b. I had to bring my gorilla to the vet because it was sick.
ჩემი გორილა ვეტექიმთან უნდა ნამეყვანა იმიტომ, რომ ის ავად იყო.

საერთო საფუძვლის ცნება პირველად გამოიყენეს ფაქტობრივი ინფორმაციის მიმართ, თუმცა მალევე განავრცეს იგი დისკურსულ რეფერენტებამდე (იხ. Kamp 1981 და Heim 1982). ამგვარად, საერთო საფუძველი არ შედგება მხოლოდ იმ დებულებების ერთობლიობისაგან, რომლებიც ერთნაირადაა გაზიარებული (ანდა ამ დებულებების კონიუნქციისაგან, რაც ერთ დებულებას ქმნის), არამედ მასში შედის ის ერთეულებიც, რომლებიც საერთო საფუძველში უფრო ადრე შეიტანეს. ამგვარი ერთეულები შესაძლებელია ექსპლიციტურად ნარმოგვიდგინოს განუსაზღვრელმა სახელურმა ფრაზამ (NP-მ), ან იგი როგორდაც შემოჰყვეს ნათევამს, როგორც ეს არის (4a)-ში. მათზე მიგვანიშნებენ ნაცვალსახელები (როგორც ეს (4a)-ს შემადგენელ მეორე ნინადადებაშია), ან განსაზღვრული სახელური ფრაზები, რომლებშიც, ამავდროულად, გამოიხატება მოთხოვნები საერთო საფუძვლის მიმართ. ანაფორული გამოსახულების არჩევა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად ახალია ანტეცედენტი, – ამ ცნებით კვლავ შეფუთვის ჩეიფისეულ ინტერპრეტაციასთან მივდივართ.

საერთო საფუძვლის ის თვისებები, რომელთა შესახებაც უკვე აღვნიშნეთ, უკავშირდება საერთო საფუძვლის ჭეშმარიტების განმაპირობებელ ინფორმაციას და, ამდენად, შეგვიძლია ისინი ერთად მოვაკუთვნოთ საერთო საფუძვლის შინაარსს. მაგრამ ნებისმიერი ღირებული ცნება, რომლებიც საერთო საფუძველს განეკუთვნება, ასევე უნდა შეიცავდეს ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ როგორ ხდება კომუნიკაციაში მონაწილე პირების საკომუნიკაციო მიზნებისა და ინტერესების ნარმოდგენა. მაგალითად, საზოგადოდ, შეკითხვებით საერთო საფუძველს ფაქტობრივი ინფორმაცია არ ემატება, მაგრამ ისინი მიუთითებენ ერთ-ერთი მოლაპარაკის იმ ინფორმაციულ მოთხოვნაზე, რომელიც უნდა დააკმაყოფილოს მეორე მხარემ და საუბარი ნარმართოს მოთხოვნის შესაბამისი მიმართულებით. საერთო საფუძვლის ამ განზომილებას საერთო საფუძვლის მენეჯმენტს ვუწოდებ, რამდენადაც იგი უკავშირდება მიმართულებას, რომლის შესაბამისადაც საერთო საფუძვლის

შინაარსი უნდა განვითარდეს. ისევე, როგორც საზიაროა საერთო საფუძვლის შინაარსი მონანილეთათვის, ასევე, საზიარო უნდა იყოს საერთო საფუძვლის მენეჯმენტი, მაგრამ უნდა გვესმოდეს, რომ მასზე საერთო საიმეტრიულად ნაწილდება მოსაუბრეთა შორის. პასუხისმგებლობა ასიმეტრიულად ნაწილდება მოსაუბრეთა შორის. საკმაოდ მრავალფეროვანია ის გამოკვლევები, რომლებიც საერთო საფუძვლის მენეჯმენტის ცნებასთანაა დაკავშირებული. მათგან ზოგიერთი ფორმალიზებულია, როგორიცაა მერინისა (Merin 1994) თუ გროენენდიკის (Geoenendijk 1999) შრომები; ზოგიერთი ნაკლებად ფორმალიზებულია, როგორიცაა, მაგალითად, კლარკის ნაშრომი (Clark 1996).

ეს ორი განსხვავებული ცნება ჩვენი მიზნებისათვის მნიშვნელოვანია, რამდენადაც შეგვიძლია ერთმანეთისაგან გავარჩიოთ, ერთი მხრივ, საერთო საფუძვლის ის ასპექტები, რომლებიც განაპირობებენ საერთო საფუძვლის შინაარსის ჭეშმარიტებას, და მეორე მხრივ, ასპექტები, რომლებიც ენობრივ გამოსახულებათა პრაგმატიკულ გამოყენებას უკავშირდება საერთო საფუძვლის მენეჯმენტის მეშვეობით.

2.3. ენობრივი გამოსახულება და მისი აღსანიშნი

საინფორმაციო სტრუქტურის სპეციფიკური ცნებების განხილვამდე მინდა შევეხო ერთ ტერმინოლოგიურ პრობლემას. ხშირად ერთმანეთისგან არ განასხვავებენ ენობრივ გამოსახულებასა და მის აღსანიშნს, მის დენოტატს. მაგალითად, (5)-ის ანალოგიურ წინადადებში გამოსახულება as for the beans (რაც შეეხება ლობიოს) ან the beans (ლობიო) შეიძლება მოიხსენიონ როგორც წინადადების 'ტოპიკი' და ასევე 'ტოპიკად' შეიძლება მოიხსენიონ საკუთრივ the beans (ლობიო).

(5) As for the beans, John ate them.

რაც შეეხება ლობიოს, ჯონმა შეჭამა (ის).

რატომდაც ამგვარი აღრევა გამოსახულებისა და მისი აღსანიშნისა ხშირად სწორედ საინფორმაციო სტრუქტურის ცნებებისთვისაა დამახასიათებელი. ისეთ ცნებებთან დაკავშირებით, როგორიცაა 'ქვემდებარე', 'შემასმენელი' ან 'პირდაპირი დამატება', ამგვარი რამ არ ხდება; არავინ იტყვის, რომ John (ჯონი) – პიროვნება არის (5)-ის გრამატიკული ქვემდებარე, ქვემდებარე არის John (ჯონი) – სახელური გრამატიკული ქვემდებარე, ქვემდებარე არის John (ჯონი) – შეიძლება ყოველთვის ფრაზა. ეს ტერმინოლოგიური უზუსტობა შეიძლება ყოველთვის მნიშვნელოვანი არ იყოს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ადამიანი ამ ტერმინებში კარგად ერკვევა, მაგრამ არის შემთხვევები, როცა ეს ტერმინებში კარგად ერკვევა, მაგრამ არის შემთხვევები, როცა ეს განსხვავება ლირებულია და ამიტომაც ინტერპრეტაცია უნდა იყოს

ნათელი. მაგალითად, (as for) the beans იქნება 'ტოპიკური შემადგენელი წინადადებისა' ან 'ტოპიკური გამოსახულება', ხოლო the beans — ამ გამოსახულების დენოტატი, ანუ დისკურსული რეფერენტი, რომელიც მიბმულია მოცემულ გამოსახულებაზე, იქნება 'ტოპიკური რეფერენტი' ან 'ტოპიკური დენოტატი'.

3. ფოკუსი

3.1. რა არის ფოკუსი?

ჩემი აზრით, ფოკუსის ყველაზე მეტად გასაგები განსაზღვრება მოცემულია ქვემოთ, რომელსაც შემდგომ კიდევ უფრო დავაზუსტებთ:

(6) ფოკუსი მაჩვენებელია იმისა, რომ არსებობს ალტერნატივები, რომლებიც რელევანტურია ენობრივი გამოსახულების ინტერპრეტაციისთვის.

ეს გახდავთ ალტერნატივული სემანტიკის (Roost 1985, 1992) ძირითადი დებულება. ფოკუსის ამ საკმაოდ ზოგად განსაზღვრებაში არაფერია ნათევამი ფოკუსის მარკირების შესახებ; ფაქტობრივად, იგი სხვადასხვა მარკირებას ითავსებს; თუმცა ეს განსაზღვრება გვეუბნება, რომ ისეთი ტერმინები, როგორებიცაა „ფოკუსის მარკირება“ და „ფოკუსური კონსტრუქცია“ უნდა გამოვიყენოთ მხოლოდ იმის საჩვენებლად, რომ ალტერნატივები გარკვეულ როლს თამაშობენ ინტერპრეტაციაში. კარგი იქნებოდა, თუ ფოკუსის სხვადასხვა მარკირება დაუკავშირდებოდა ალტერნატივებისადმი განსხვავებულ დამოკიდებულებას; მაგალითად, ფოკუსის მარკირება წინადადების გახლეჩით ხშირად უკავშირდება იმ ინტერპრეტაციას, რომ აკლია ფოკუსი, რომელსაც თავისი ადგილი უნდა ეჭიროს წინადადებაში. შეიძლება ვილაპარაკოთ ფოკუსის ქვეტიპების შესახებ, მაგალითად, როგორიცაა გამხლეჩი ფოკუსი (cleft focus) ან ფოკუსი თავის ადგილას (in-situ-focus), რომლებიც ალტერნატივებს გარკვეული სპეციფიკური გზით გამოარჩევენ. ასევე, (6) უშვებს, რომ ენები შეიძლება განსხვავდებოდნენ ფოკუსის მარკირების საშუალებებითა და მისი ინტერპრეტაციული ეფექტებით. ამ მხრივ, ფოკუსი არ განსხვავდება სხვა ენობრივი კატეგორიებისაგან, მაგალითად, როგორიცაა სქესი ან ბრუნვა. მაგრამ მიზანშენონილია, ვიყოთ თანმიმდევრულები და „ფოკუსი“ ზუსტად იმ შემთხვევებში გამოვიყენოთ, რომლებიც აკმაყოფილებენ (6)-ს. ქვემოთ ნაჩვენები იქნება, რომ ყველა

თანამედროვე გამოყენება ამ ტერმინისა ფაქტობრივად (6)-ს ეთანადება¹.

3.2. გამოსახულების ფოკუსი და დენოტატური ფოკუსი

განსაზღვრება (6) უცვლელია მიუხედავად იმისა, თუ როგორი ბუნებისაა ის ალტერნატივები, რომლებიც ლირებულია ინტერპრეტაციისათვის. ის ფაქტობრივად, შეიძლება გვქონდეს ალტერნატივები ფორმისა და ალტერნატივები დენოტატისა. ამის გათვალისწინებით შესაძლებელია კიდევ უფრო დაგაზუსტოთ განსაზღვრება (6):

- (7) *a* გამოსახულების *F* თვისება არის ფოკუსური თვისება მაშინ და მხოლოდ მაშინ, როცა *F* მიანიშნებს, რომ *a* გამოსახულების ინტერპრეტაციისათვის რელევანტურია:
- (a) ა გამოსახულების (ან მისი ნაწილების) ალტერნატივები ან
 - (b) დენოტატის (ან მისი ნაწილების) ალტერნატივები.

პირველ (ა) შემთხვევაში გვაქვს გამოსახულების ფოკუსი. გამოსახულების ალტერნატივების ზეგავლენა შეიძლება სხვადასხვა ასპექტით გამოვლინდეს, იქნება ეს სიტყვათა შერჩევა თუ წარმოთქმა და, რა თქმა უნდა, ისინი არ შეიძლება შეიცავდნენ მნიშვნელობის მქონე ერთეულებს. გამოსახულების ფოკუსი, როგორც წესი, გამოიყენება შესწორების მიზნით და ხშირად, მაგრამ არა უცილობლად, მას აშკარა უარყოფის ფორმა აქვს (შდრ. Horn 1985, მეტალინგვისტური უარყოფის შესახებ). განვიხილოთ ორი მაგალითი:

- (8) Grandpa didn't [kick the BUCKET]_F, he [passed a WAY]_F.
ბაბუამ არ [გაჭიმა ფეხები]_F, ბაბუა [გადაიცვალა]_F.
- (9) A: They live in BERlin.
B: They live in [BerLIN]_F.
- ისინი ბერლინში ცხოვრობენ.
ისინი [ბერლინში]_F ცხოვრობენ!

(8)-ში ორივე ფოკუსის რელევანტური ალტერნატივებია გამოსახულებანი {kick the bucket - 'გაჭიმა ფეხები', passed away - 'გარდაიცვალა'}. ამ {kick the bucket - 'გაჭიმა ფეხები', passed away - 'გარდაიცვალა'}-ის ალტერნატივები, გამოსახულებათა დენოტატები არ შეიძლება იყოს ალტერნატივები, რამდენადაც ისინი იდენტურია. ისინი ძირითადად კონოტაციით განსხვავდებიან და აქ სწორედ ამ თვისებით უპირისპირდებიან ერთმანეთს. ის, როთაც უპირისპირდებიან, არ შეიძლება იყოს მათი

¹ უნდა აღინიშნოს, რომ არის შემთხვევები, რომლებშიც ალტერნატივები გარკვეულ როლს თამაშობენ, მაგრამ ფოკუსი ამას არ გვიჩვრებს. მაგალითად, შეალური იმპლიკატორების სტანდარტული თეორია გვეყნება, რომ ეს იმპლიკატორები გამოსახულებაში გვხდება იმ ალტერნატივების წყალობით, რომლებიც დალაგებულია ჰორნის (Horn) შეალის მიხედვით და ეს ალტერნატივები არ ფოკუსირდება. მაგალითად, ნინადადებიდან John or Mary will come და ეს ალტერნატივები არ ფოკუსირდება. მაგალითად, ნინადადებიდან John or Mary will come ("მოვა ჯონი ან მერი") გამომდინარეობს, რომ ორივე ვერ მოვა, რადგანაც ირ-ის ("ან-ის") ალტერნატივა არის მან, თუმცა ცხადია, რომ ის ვერ იქნება ფოკუსი.

დენოტატი. (9)-ში რელევანტური ალტერნატივებია გამოსახულებანი {BERlin, BerLIN}, რომლებიც მხოლოდ მახვილით განსხვადებიან; მოლაპარაკე A მოლაპარაკეს უსწორებს ნათქვამს და სთავაზობს ფორმას, რომელიც, მახვილის ადგილის თვალსაზრისით, მისიაზრით, სწორია.

გამოსახულების მარკირებულ ფოკუსს, როგორც წესი, თავისი ჩვეული ადგილი უჭირავს - არც წინადადება იხლიჩება და არც რაიმე სხვა სახის გადანაცვლება ხდება. გამოსახულების ფოკუსი შეიძლება იყოს უფრო დაბალი დონის შემადგენელი, ვიდრე სიტყვის დონეა და შესაძლებელია, იგი წინადადების სიღრმეშიც იყოს ჩართული. აღნიშნული გამომდინარეობს იმ ვარაუდიდან, რომ გამოსახულების ფოკუსი ენობრივ ერთეულთა ზედაპირულ რეპრეზენტაციას უკავშირდება. როგორც წესი, გამოსახულების ფოკუსის გამოიყენება გულისხმობს [a, . . . a_F . . . a_L] მიმდევრობის უარყოფას [a, . . . a_F . . . a_L] მიმდევრობის სასარგებლოდ, სადაც ფოკუსი განსაზღვრავს ჩასანაცვლებელ ქვემიმდევრობასაც და მის ჩამნაცვლებელსაც.

მეორე (b) შემთხვევას ვუწოდებთ დენოტატურ ფოკუსს. რელევანტური ალტერნატივები აქ იყოლისხმება დენოტატების დონეზე და ეს შეიძლება იყოს რთული გამოსახულების ალტერნატიული დენოტატები. |||a||| მნიშვნელობის მქონე ა გამოსახულების დენოტატური ფოკუსი ვარაუდობს, რომ არსებობს სიმრავლე იმ ალტერნატიული მნიშვნელობებისა, რომლებიც გარკვეულ როლს თამაშობენ შესაბამისი შემადგენლის (რომელშიც ა გვხვდება) ინტერპრეტაციაში. ყოველი ალტერნატიული დენოტატი უნდა იყოს შეთავსებადი ფოკუსური გამოსახულების დენოტატთან, ე.ი. უნდა იყოს იმავე ტიპისა, და ხშირად ონტოლოგიურადაც უნდა იყოს იდენტური (მაგ., ჰიროვნება, დრო); ამასთანავე, შესაძლოა, აღნიშნული ალტერნატივები უფრო მეტადაც იყვნენ შეზღუდულნი გამონათქვამის კონტექსტით.

ნაშრომში ჩვენი ყურადღება ძირითადად დაეთმობა დენოტატურ ფოკუსს, რომელიც მეტად მნიშვნელოვანია კომუნიკაციის პროცესში.

3.3. ფოკუსის სემანტიკური და პრაგმატიკული გამოყენება: საერთო საფუძვლის შინაარსი და მენეჯმენტი

ახლა გვინდა განვიხილოთ ენობრივი ა გამონათქვამის ინტერპრეტაციის ცნება, რის შესახებაც აღნიშნულია განსაზღვრება (7)-ში. ამ ცნების შესახებ მსჯელობა სასურველია გავშალოთ პარაგრაფ 2.2-ში შემოტანილი საერთო საფუძვლის ზოგადი თეორიის ფარგლებში. ჩვენ

ერთმანეთისაგან განვასხვავებთ საერთო საფუძვლის შინაარსსა და მენეჯმენტს. ეს განსხვავება გამოგვადგება იმისათვის, რომ გავარჩიოთ ფოკუსის ორი სრულიად საპირისპირო გამოყენება: ე.წ. პრაგმატიკული გამოყენება, რომელიც უკავშირდება მონაწილეთა საკომუნიკაციო გამოყენება, მიზნებს, საერთო საფუძვლის მენეჯმენტს და სემანტიკური გამოყენება, მიზნებს, საერთო საფუძვლის მენეჯმენტს და სემანტიკური გამოყენება, რომელიც უკავშირდება ფაქტობრივ ინფორმაციას, ანუ საერთო საფუძვლის შინაარსს.

ფოკუსის პრაგმატიკული გამოყენება უშუალოდ არ მოქმედებს ჭეშმარიტების პირობაზე, თუმცა მისი მეშვეობით შეგვიძლია გავარკვით, თუ რა მიმართულებით უნდა განვითარდეს კომუნიკაცია. ასევე, იგი გვეხმარება გავიაზროთ ის კონვიტიური წარმოდგენები, ასევე, იგი გვეხმარება გავიაზროთ ის კომუნიკაციაში მონაწილე პირების მიერ რომლებიც, სავარაუდოდ, კომუნიკაციაში მონაწილე პირების მიერ აიგება. როდესაც ეს ფოკუსი არასწორადაა შერჩეული, როგორც წესი, კომუნიკაციის პროცესი არათანმიმდევრული ხდება. რაც შეეხება ფოკუსის სემანტიკურ გამოყენებას, ანუ სემანტიკურ ფოკუსს, იგი მოქმედებს საერთო საფუძვლის შინაარსზე, რომელიც, თავის მხრივ, გამონათქვამის ჭეშმარიტებას განაპირობებს. როცა ეს ფოკუსი არ არის სწორად შერჩეული, გადაიცემა არანინასწარგამიზნული ფაქტობრივი ინფორმაციის მხოლოდ ფრაგმენტი. ფოკუსის ამ ორი გამოყენების მეტრად გამოიჯვნა ხშირად შეუძლებელია, თუმცა დასტურდება პროტოტიპური შემთხვევები, რომლებიც აშკარად ამ ორ განსხვავებულ გამოყენებას ადასტურებენ და რომლებსაც ქვემოთ განვიხილავთ.

3.4. ფოკუსის პრაგმატიკული გამოყენება

ფოკუსის კლასიკური პრაგმატიკული გამოყენება გულისხმობს, რომ ფოკუსის კლასიკური პრაგმატიკული გამოყენება გულისხმობს, რომ უნდა გამოიკვეთოს პასუხის ის ნაწილი, რომელიც შეესაბამება შემადგენელი შეკითხვის კითხვითსიტყვიან ნაწილს (Paul 1880). ეს პირდაპირ გამომდინარეობს ჩვენი მოდელიდან, რომელიც საერთო საფუძვლის მუდმივ ცვლილებას ითვალისწინებს. შეკითხვა საერთო საფუძველს იმგვარად ცვლის, რომ წარმოჩნდება შემკითხველის საკომუნიკაციო მიზანი. ჰამბლინის მიხედვით (Hamblin 1973), ამ ფაქტის საკომუნიკაციო მიზანი. ჰამბლინის მიხედვით, შეკითხვა მოვიაზროთ მოდელირება შესაძლებელია შემდეგნაირად: შეკითხვა მოვიაზროთ როგორც სიმრავლე წინადადებებისა, რომელთაგან თითოეული არის დენოტატი შესაბამისი პასუხისა.

- (10) A: Who stole the cookie?
ვინ მოიპარა ნამცხვარი?

ჰამბლინის მიხედვით, შეკითხვის შინაარსია:
{STOLE(COOKIE)(X) | X PERSON}
{მოიპარა(ნამცხვარი)(X-მა) | X პიროვნება}

პასუხი ირჩევს მხოლოდ ერთს ამ შესაძლო წინადადებებიდან და იგი ემატება საერთო საფუძვლის შინაარსს. ალტერნატიული სემანტიკის თეორიაში ამ პროცესს ეწოდება რიგითი მნიშვნელობის მინიჭება. პასუხი წარმოშობს ალტერნატივებს, რომლებიც შეკითხვის ჰამბლინის მიხედვით განსაზღვრულ მნიშვნელობას შეესაბამება. რუთის თეორიაში (Rooth 1992) ალტერნატივების სიმრავლე შეკითხვის სიმრავლის მიმართ ზესიმრავლეს წარმოადგენს:

- (11) [PEter]_F stole cookie.

[პეტრემ] _F მოიპარა ნამცხვარი.

რიგითი მნიშვნელობა პასუხისა: STOLE(COOKIE)(PETER)
მოიპარა(ნამცხვარი)(პეტრემ)

ფოკუსით წარმოქმნილი ალტერნატივები:

{STOLE(COOKIE)(X) | X ENTITY²}

{მოიპარა(ნამცხვარი)(X-მა) | X ერთეული}

შეკითხვის ფორმულირება, ისევე როგორც საპასუხოდ ფოკუსით ინდუცირებული ალტერნატიული კონსტრუქციების წარმოქმნა, ცხადია, რომ საერთო საფუძვლის მენეჯმენტს განეკუთვნება და არა – საერთო საფუძვლის შინაარსს. შეკითხვა განსაზღვრავს საერთო საფუძვლის განვითარების მიმართულებას უახლოეს მომავალში; პასუხი აკავშირებს გამოსახულებას უშუალოდ წინამავალ კონტექსტთან. გასაგებია, რომ ფოკუსი პასუხებში არის ინფორმაციის შეფუთვის საშუალება ჩეიფი-სეული გაგებით, რადგანადაც იგი შეესაბამება მიმდინარე საერთო საფუძველს; ხოლო შეკითხვის ფორმულირება, რომელიც საერთო საფუძვლის მენეჯმენტს განეკუთვნება, ასევე, ინფორმაციის შეფუთვის საშუალების გარკვეული ნაწილია.

აქ შეიძლება ვიკითხოთ: რატომ ალინიშნება პირველ რიგში კითხვა-პასუხის შესაბამისობა? მისი არის ალბათ ის არის, რომ შესაძლებელი ხდება შემოვიტანოთ მნიშვნელობა შეკითხვისა, რომელიც არაა აშკარად გამოხატული, ე.ი იგი ემსახურება საერთო საფუძვლის მენეჯმენტს. მაგალითად, (12)-ის შემადგენელ მეორე წინადადებას, იმის მიხედვით, თუ რომელ სიტყვას მოუდის მახვილი, შემოაქვს შეკითხვა: What did you do first? – პირველ რიგში რა გააკეთე?

- (12) I built a St. Martin's lantern with my kids. First, I [built the BOdy of the lantern with some CARDboard paper].

მე ავანყვე წმინდა მარტინის შუქურა ჩემს ბავშვებთან ერთად. პირველ რიგში, [ავაგე შუქურის ძირითადი ნაწილი მუშაოსაგან] _F.

² ფოკუსი არაა შემოფარგლული ადამიანთა კლასით, განსხვავებით შეკითხვისაგან (10)-ში, სადაც კითხვითი სიტყვა “ვინ” განპარობებს ამ შეზღუდვას.

სხვადასხვა თეორიის მიხედვით, ლოგიკურად თანმიმდევრული დისკურსი აიგება ამგვარი იმპლიციტური შეკითხვებით (Mazza., Klein & von Stutterheim 1987, van Kuppeveld 1994, Roberts 1995, Büting 2003) და ის, რაც ექსპლიციტური შეკითხვების პასუხებში არის ფოკუსი, ეხმარება ადრესატს ააგოს სავარაუდო შეკითხვები³. ამგვარი გაგებით, ყველა შემთხვევა ე.წ. “პრეზენტაციული” ანუ “ინფორმაციული” ფოკუსისა, რომელიც გულსხმობს, რომ ფოკუსი გამოხატვას გამონათქვამის ყველაზე მნიშვნელოვან ნაწილს, ანუ იმას, რაც არის ახალი გამინათქვამში, შეიძლება მოვიაზროთ როგორც აღტერნატივების გამოყენება იმ მიზნით, რომ ნარმოაჩინოს კონტექსტით ნავარაუდევი ფარული შეკითხვები: What happened? მომდევნო მაგალითებში ივარაუდება შემდეგი შეკითხვები: What happened? - რა მოხდა?, What was there? — რა იყო? და What did she do? - რა ქნა მან?, რომელთა მეშვეობითაც აიხსნება შემადგენელ მეორე წინადაღებებში შემოთავაზებულ ფოკუსთა ტიპები.

- (13) a. And then something strange happened. [A METeorite fell down]_F.
და შემდეგ რაღაც უცნაური მოხდა. [მეტეორიტი ჩამოვარდა]_F.

b. Once upon a time there was [a PRINcess]_F.
იყო და არა იყო რა, იყო ერთი [პრინცესა]_F.

c. Mary sat down at her desk. She [took out a pile of NOTes]_F.
მერი დაჯდა თავის მერხთან. მან [ფურცლების გროვა ამოიღო]_F.

ფოკუსის პრაგმატიკული გამოყენების სხვა შემთხვევები გულისხმობს ინფორმაციის შესწორებას ან დადასტურებას. (14.B,B')-ის მსგავს შემთხვევებში ფოკუსურ ალტერნატივებში უნდა შედიოდეს შემოთავაზებები, რომლებიც წარმოითქვა უშუალოდ წინამავალი საერთო საფუძვლის პირობებში. ამ დროს გამოიხატება, რომ წარმოდგენილი მნიშვნელობა არის შემოთავაზებულ ალტერნატივებს შორის რეალურად ერთადერთი. შედეგად მოხდება ან ინტერპრეტაციის შესწორება – იმ შემთხვევაში, როცა კონტექსტური შემოთავაზება განსხვავებულია (შდრ. B), ან ინტერპრეტაციის დადასტურება – იმ შემთხვევაში, როცა კონტექსტური შემოთავაზება იგივეა (შდრ. B'). უკანასკნელ შემთხვევაში უფრო ფართო საერთო საფუძველი უნდა იყოს ისეთი, რომ სხვა ალტერნატივებიც მოიაზრებოდეს, რომლებიც შემდეგ გამოირიცხება.

³ უნდა ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ ფოკუსის ამგვარი გამოყენება სულაც არაა მოსალოდნელი, რომ უნივერსალური იყოს; თუნდაც იმიტომ, რომ ზოგიერთ ენაში ნაცვალსახელების გამოყენება დაკავშირებულია ინფორმაციასთან სქესის შესახებ, ნაცვალსახელების ზოგიერთ ენაში კი – არა. ფოკუსის გამოყენება კითხვა-პასუხის თანმიმდევრულობის აღსანიშნავად შეიძლება შეზღუდული აღმოჩნდეს.

ფოკუსი ამ შემთხვევაში ზღუდავს შესაძლო კონტექსტს და ალბათ ამით ეხმარება ინტერპრეტაციას.

- (14) A: Mary stole the cookie. မျက်စီမံပါဏ်ရာ နာမဖွေ့ခြင်း၏
 B: (No,) [PEter]_F stole the cookie! (အရာ,) [အဖွေ့ခြင်း]၊ မြှုပ်နည်း နာမဖွေ့ခြင်း၏!
 B': Yes, [Mary]_F stole the cookie! ထူးခေါ်, [မှတ်စီမံ]၊ မြှုပ်နည်း နာမဖွေ့ခြင်း၏!

ფოკუსის პრაგმატიკული გამოყენების კიდევ ერთი შემთხვევა გულისხმობს პარალელური ინტერპრეტაციის წარმოჩენას. ფოკუსი ამ დროს შეიძლება დაუკავშირდეს მთლიან შემადგენელ წინადადებას (როგორც ეს არის (15.a)-ში) ან მის ნაწილს (როგორც ეს არის (15.b)-ში). ამასთანავე, პარალელური გამოსახულებებისთვისაც ალტერნატივების სიმრავლე უნდა იყოს იგივე. (15.a)-ში ორივე შემადგენელი წინადადება ექვემდებარება სიმრავლეს {STOLE(x)(y) | x, y ENTITY} - {მოიპარო (x-მა)(y-ი) | x, y ერთეული}. (15.b)-ში ალტერნატივები კონსტრუირებული უნდა იყოს უფრო ლოკალურად და მათთვის რუთს შემოაქვთ ანაფორული ოპერატორი C, ამ შემთხვევაში სახელური ფრაზების (NP) ან დეტერმინატული ფრაზების (DP) დონეზე. სახელური ფრაზების დონეზე ალტერნატივებია {P(FARMER) | P NATIONALITY} - {P(ურმერი) | P ეროვნება}, პრედიკატების სიმრავლე, როგორიცაა AMERICAN(FARMER), CANADIAN(FARMER) - ამირიპელი(ურმერი), კანადელი(ურმერი) და ა.შ.

- (15) a. MAry stole the COOkie and PEter stole the CHOolate.
მერიმ მოიპარა ნამცხვარი და პიტერმა მოიპარა შოკოლადი.
b. An AMErican farmer talked to a CaNAdian farmer, ...
ამერიკელი ფერმერი ესაუბრა კანადელ ფერმერს, ...

ფოკუსის გამოყენება პარალელური სტრუქტურების გამოსახატავად აღმართ ყველაზე ნაკლებად გასაგები ასპექტია ფოკუსისა. სხვა შემთხვევებთან შედარებით, აქ ფოკუსის გამოყენება სავალდებულო არ ჩანს. სავარაუდოდ, ფოკუსი ასეთ შემთხვევაში გვეხმარება ავაგოთ აღწერილი სცენის მენტალური მოდელი კონტრასტული მნიშვნელობების ერთმანეთთან დაკავშირებით.

ფოკუსის კიდევ ერთი პრაგმატიკული გამოყენება გულისხმობს, რომ ადრესატისათვის ხდება გამონათქვამის შემოსაზღვრა იმ შემადგენლით, რომლიც ფოკუსირებულია. ეს გამოყენება უმეტესად გვხვდება კონტრასტული ტოპიკის შემთხვევაში (როგორიცაა John - ჯონი (16.a)-ში) და, ასევე, ჩარჩოს აღმნიშვნელ წინადადებებში (როგორც ესაა (16.b)-ში). ამ შემთხვევას მივუბრუნდებით პარაგრაფში 6.2.

- (16) a. As for JOHN, he was seen in the KITCHEN.
 რაც შეეხება კონს, ის სამზარეულოში დაინახეს.
 b. In MY opinion, JOHN stole the cookie.
 ჩემი აზრით, ჯონმა მოიპარა ნამცხვარი.

3.5. ჟღვანის სემანტიკური გამოყენება

კ. ე. ფოკუსის ცენტრული ფოკუსის მიზანი სემინტიკური როგორც აღვნიშნეთ, ფოკუსთან დაკავშირებულია ის სემანტიკური ოპერატორები, რომელთა ინტერპრეტაციული ზეგავლენა დამოკიდებულია ფოკუსზე. საუკეთესო მაგალითებად, ამ შემთხვევაში, დამოკიდებულია ფოკუსიზე. საუკეთესო მაგალითებად, ამ შემთხვევაში, შეიძლება დავასახელოთ ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ნაწილაკები, როგორიცაა only ("მხოლოდ"), also ("აგრეთვე") და even ("-ც კი"). არსებობს რამდენიმე განსხვავებული თეორია ამგვარი ნაწილაკების მნიშვნელობების შესახებ, თუმცა, როგორც წესი, ყველა ეს თეორია მიმართავს ალტერნატივების ცნებას, რომელიც ასევე ძირითადია ფოკუსის პრაგმატიკული გამოყენებისას. გამომრიცხავი ნაწილაკის შემთხვევაში, როგორიცაა only ("მხოლოდ"), დადგენილია, რომ ფოკუსის დენოტატი ალტერნატივებს შორის ერთადერთია, რომელსაც ჭეშმარიტი მტკიცებულებამდე მივყავართ; ადიტივური ნაწილაკი, როგორიცაა also მტკიცებულებამდე მივყავართ; ადიტივური ნაწილაკი, როგორიცაა ("აგრეთვე"), გამოხატავს პრესუპოზიციას, რომ მტკიცებულება სწორია სხვა ალტერნატივებისთვისაც; ხოლო შკალური ნაწილაკი, როგორიცაა even ("-ც კი"), გვიჩვენებს, რომ ფოკუსური შემადგენლის დენოტატი უკიდურესია სხვა ალტერნატივებთან შედარებით (შდრ. Jacobs 1983, König 1991).

მაგრამ ნამდვილად ზემოქმედებენ აღნიშნული ნაწილაკები ჭეშმარი-
ტების განმაპირობებელ მნიშვნელობაზე? საინტერესოა აღინიშნოს, რომ
ფოკუსური ინფორმაცია ადიტიური თუ შეკალური ნაწილაკისა არ
ფოკუსური ინფორმაცია ადიტიური თუ შეკალური ნაწილაკისა არ
ზემოქმედებს საერთო საფუძვლის გამოსასვლელზე, ეს ინფორმაცია
უფრო შემოსაზღვრავს საერთო საფუძვლის შესასვლელს, რამდენადაც
აღტერნატივები გამოიყენება პრესუპოზიციის შეზღუდვის მიზნით.
საერთო საფუძვლის მენეჯმენტში თითქოს ყველაზე მეტად აღიტიური

ნაწილაკები მონაწილეობენ, ვინაიდან ისინი მდანიშნებენ, რომ ფოკუსური გამოსახულების აღტერნატივა უკვე იყო გამოხატული, ან რომ იგი საერთო საფუძვლის ნაწილია.

- (17) [JOHN]_F stole a cookie, and [PEter]_F TOO⁴, stole a cookie.
 [პეტერი] _F მოიპარა ნამცხვარი და პატივთვე [პიტერმაც]_F მოიპარა
 ნამცხვარი.

უარყოფაც ანალიზდება როგორც ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ნაწილაკი. ალბათ უარყოფის შემთხვევა უფრო ფოკუსურ შესწორებათა რიგს განეკუთვნება და, ამდენად, საერთო საფუძვლის მენეჯმენტში ფოკუსის გამოყენების შემთხვევად უნდა ჩაითვალოს. მომდევნო მაგალითში უარყოფილია, რომ ბილმა მოიპარა ნამცხვარი, მაგრამ კონტექსტი მიგვანიშნებს, რომ ეს აზრი უკვე იყო გამოთქმული, ან კონტექსტს ამ აზრის კენის მიეცავს.

- (18) Not BILL_F stole a cookie, but JOHN_F.
ნამცხვარი მოიპარა არა ბილებ_F, არამედ ჯონებ_F.

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ალტერნატივები აშკარად სემანტიკური მიზნით გამოიყენება. მაგალითად, (19)-ში მიზეზის გარემოებითი წინადადება - დრეპექს მაგალითის (Dretske 1972) საპირისპირო ვარიანტი, ან (20)-ში *fortunately*-ის ('საბედნიეროდ') გამოყენება, როდესაც იგი, როგორც ოპერატორი, ერთმანეთს უპირისპირებს ალტერნატივებს.

- (19) {Clyde had to marry [BERtha]_F} in order to be eligible
 {Clyde had to [MARry]_F Bertha} for the inheritance.
 {კლაიდს უნდა შეერთო [ბერტა]_F}, იმიტომ რომ მერკვიდრეობა
 {კლაიდს უნდა [შეერთო] ბერტა}. და კანონიბინა.

- (20) Fortunately, Bill spilled [WHITE]_F wine on the carpet.
საბედნიეროდ, ბილმა [ტიტორი] _F ღვინოზოა გადასცია ხალიჩაზე.

მაგალითად, (20)-ში ნათქვამია, რომ ორი ალტერნატივიდან, JOHN SPILLED RED WINE ('ჯონმა დაღვარა წითელი ღვინო') და JOHN SPILLED WHITE WINE ('ჯონმა დაღვარა თეთრი ღვინო'), უკანასკნელი უფრო საბედნიეროა (თუმცა, რა თქმა უნდა, ღვინო რომ დაიღვარა, სულაც არ არის 'საბედნიერო').

⁴Too ნაწილაკზე მახვილის ახსნისათვის იხ. Krifka, 1999.

რუთის აზრით (Rooth 1985), ფოკუსის მეშვეობით განისაზღვრება, თუ რამდენად იზღუდება კვანტორები, განსაკუთრებით კი ზმნიზედური კვანტორები და, შესაბამისად, ფოკუსი ზეგალენას ახდენს ჭეშმარიტების პირობაზე. მაგალითად, (21)-ში გამონათქვამის ჭეშმარიტება დამოკიდებულია ფოკუსზე; როდესაც ფოკუსი გადაინაცვლებს და-ზე, შედეგი განსხვავებული იქნება, ანუ გამონათქვამი გახდება მცდარი, რადგანაც გამოვა, რომ 'ყოველა-ს მოსდევს კ'.

- (21) In English orthography, a [U]_F always follows a q.
 Whenever a q follows an {a, b, c, d, ... z}, then it follows a u.

ინგლისურ ორთოგრაფიაში [U] ყოველთვის მოსდევს q-ს.
 'ყოველთვის, როცა {a, b, c, d, ... z}-ს მოსდევს q, მაშინ მას მოსდევს u.'

ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ნაწილაკებთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი: ამ ნაწილაკების პოზიცია უნდა იყოს ისეთი, რომ ფოკუსი ექცეოდეს მათი ზემოქმედების არეში. მაგალითად, only (22)-ში შეიძლება დაუკავშირდეს Mary-ის, Sue-ს, introduced-ს, ანდა მთელ VP-ს, მაგრამ არა John-ს, რამდენადაც რეპრიზუნტაციის ვერც ერთდონებული ვერ შეძლებს John-ის მართვას.

- (22) John only introduced Mary to Sue.
ჯონმა მხოლოდ გააცნო მერი სიუს.

ხაზგასმით გვინდა ალენიშნოთ, რომ ფოკუსის ცნება არ ემთხვევა ხაზგასმით გვინდა ალენიშნოთ, რომ ფოკუსის ცნება არ ემთხვევა მოქმედების არის ცნებას. მაგალითად, (23. a)-ში და (23. b)-ში ფოკუსები ერთი და იგივეა, თუმცა მათი მოქმედების არე განსხვავებულია, რის გამოც განსხვავებულია მათი ინტერპრეტაციებიც.

- (23) a. Mary only said that JOHN stole a cookie.
'Mary didn't say anyone but John that he stole a cookie.'

მერიმ მხოლოდ თქვა, რომ ჯონმა მოიპარა ნამცხვარი.
'მერის სხვა არავისზე უთქვამს, მხოლოდ ჯონზე თქვა, რომ მან
მოიპარა ნამცხვარი.'

შესაძლოა ვიფლეროთ, რომ ფოკუსის სემანტიკური გამოყენება დაიყ-
ვანება პრაგმატიკულ გამოყენებამდე. ეს აზრი ემყარება შემდეგს:
ვანება პრაგმატიკულ გამოყენებამდე. ეს აზრი ემყარება შემდეგს:
ვანება პრაგმატიკულ გამოყენებამდე. ეს აზრი ემყარება შემდეგს:
ალტერნატივების ცნება, როგორც ითქვა, შემოიტანეს თავიდან
ალტერნატივების ცნება, როგორც ითქვა, შემოიტანეს თავიდან
პრაგმატიკული მიზნით, რათა წარმოჩენილიყო დამატებითი შინაარსი და,
პრაგმატიკული მიზნით, რათა წარმოჩენილიყო დამატებითი შინაარსი და,
ამავე დროს, ყოფილიყო ნაჩვენები, რომ ზოგიერთი აზრი გარკვე-
ამავე დროს, ყოფილიყო ნაჩვენები, რომ ზოგიერთი აზრი გარკვე-
ულნილად იქნა გათვალისწინებული, მაგრამ არ წარმოთქმულა, ალბათ

იმიტომ, რომ ან მცდარი იყო, ანდა არასაკმარისად ინფორმაციული. დადგენილია, რომ ალტერნატივები გამოიყენება ოპერატორებისთვის, რომლებსაც, მათი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, სჭირდებათ რეფერირება დენოტატიათა სიმრავლეზე. ზოგჯერ, როგორც ეს ადიტიურ ნაწილაკთან ან კონტრასტულ უარყოფასთან გვაქვს, ალტერნატივების პრაგმატიკული გამოყენების გადასვლა სემანტიკურ გამოყენებაში თითქოს დასაშვები უნდა იყოს, თუმცა ზოგიერთ სხვა შემთხვევაში, როგორიცაა (20) ან (21), ამგვარი გადასვლის დეტალები რამდენადმე გაუგებარია. აღნიშნული ცვლილება პრაგმატიკიდან სემანტიკისაკენ ცნობილი მოვლენაა და სშირად ახასიათებს სიტყვის მნიშვნელობის განვითარებასა (შდრ. Levinson 2000, პრაგმატიკით გამოწვეული ცვლილებებისათვის) და იმპლიკატორების სემანტიზაციას (შდრ. Chierchia 2004).

განსხვავება პრაგმატიკულ და სემანტიკურ ფოკუსებს შორის შეიძლება განისაზღვროს იმით, რომ ფოკუსის ეს უკანასკნელი ტიპი უკავშირდება ოპერატორს, ხოლო პირველი ტიპი – არა. მაგრამ მაშინ გამოდის, რომ ილოკუციური ოპერატორები, როგორებიცაა დადასტურება ან უარყოფა, ფუნქციონერებენ მხოლოდ ფოკუსის მიერ შემოტანილ ალტერნატივებთან კავშირში და შეიძლება ვთქვათ, რომ ფოკუსი ბმულია ამგვარი ოპერატორებით (შდრ. Jacobs 1984); როგორც ვხედავთ, აღნიშნული კრიტერიუმი ვერ იქნება ღირებული პრაგმატიკული და სემანტიკური გამოყენების გასამიჯნავად.

3.6. ფოკუსის ალტერნატიული ცნებები

ფოკუსის ცნების მრავალგვარი განსაზღვრება არსებობს, უმეტესად აღინიშნება რომ ფოკუსის მეშვეობით „გამოიკვეთება“ გამონათქვამის „უმნიშვნელოვანესი“ ან „ახალი“ ინფორმაცია. მიუხედავად იმისა, რომ ეს განმარტება თითქოს ინტუიციურად მისაღებია, როგორც განსაზღვრება, ჩემთვის იგი არადამაკმაყოფილებელია. აქ არც თუ მთლად ნათელია, რას ნიშნავს „გამოიკვეთება“ და, ალბათ, ვერც დავიმუარებით ამ ცნებას, რამდენადაც ჯერ-ჯერობით არ არსებობს კარგად დამუშავებული თეორია, რომელსაც შეუძლია ზუსტად განმარტოს აღნიშნული ცნება. ასევე, ჩემთვის არაა ცნობილი ინფორმაციის რომელიმე ისეთი თეორია, რომელშიც ზუსტადაა გარკვეული, თუ რას ნიშნავს „მნიშვნელოვანი“, ან როგორია მისი გრადაცია. ინტუიციის დონეზეც კი ძნელია ამ ცნების გამოყენება. მაგალითად, გაუგებარია, რა აზრით არის John უმნიშვნელოვანესი ნაწილი (24)-ში? განაუფრო მნიშვნელოვანია არაა, რომ ვიღაც სხვამ მოიპარა ნამკვეთი?

- (24) It wasn't JOHN who stole the cookie.
չՇԻՆՈ առ յոցուլա ու, զինց նամցեցարո մոութարա

ასეთივეა მესამე ცნება – „სიახლე“. მისი განსაზღვრება განსხვავებულია თეორიების მიხედვით, დაწყებული ჰალიდეის „ინფორმაციული ფოკუსიდან“ (შდრ. Halliday 1967) ვიდრე პრალის სკოლამდე (Sgall e. a. 1987) და ჯაკენდოფამდე (Jackendoff 1972). ხშირად ეს ცნებაც არ ამართლებს. და ჯაკენდოფამდე (Jackendoff 1972). ხშირად ეს ცნებაც არ ამართლებს. ზოგჯერ ფოკუსირებულია ის შემადგენელი, რომლის რეფერენტიც ნახსენებია მანამადე. (25)-ში ახალია არა John, ან გამოსახულება John, არამედ ის ინფორმაცია, რომ John აკმაყოფილებს გამონათქვამს x stole cookie (x-მა მოიპარა ნამცხვარი).

- (25) A: Who stole the cookie, John or Mary?
Ջոն մռովարա նամկրեարո, չշոնմա տუ մերօմ?

B: JOHN stole the cookie.
ჯონმა მოიპარა ნამცხვარი.

როდესაც ჯეკენდოფი (Jackendoff 1972) „ინფორმაციულ ფოკუსს“ განსაზღვრავს და აღნიშნავს, რომ ეს არის ინფორმაცია, რომელიც არაა საერთო მოლაპარაკისა და მსმენელისათვის, მაშინ ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ შემდეგი: (25)-ში სწორედ საერთოა ის, რომ ნამცხვარი მოიპარა კონტაქტის განვითარებული მოვალეობის განვითარება, არის კონტაქტის განვითარებული მოვალეობის განვითარება, რომ კონტაქტის განვითარება მოიპარა ნამცხვარი. ე.ი უფრო დაზუსტებული ნათქვამი, რომ კონტაქტის განვითარება მოცემულია მოცემულია ის, რაც შეიძლება იყოს მხოლოდ დაზუსტება უფრო დაზუსტებული შემთხვევაში. ამგვარად, შეგვიძლია დავასკვნათ, მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში. ამგვარად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ფოკუსი მაჩვენებელია ეგზისტენციალური პრესუპოზიციისა (შდრ. Geurts & van der Sandt 2004), ანუ: თუ მოცემულია ნინადადება ფოკუსით, [...] ა_F...], მაშინ ამ ნინადადებას თან ახლავს პრესუპოზიცია, რომ მ[... ა_F...], ა_F...], მაშინ ამ ნინადადებას თან ახლავს პრესუპოზიცია, რომ მ[... ა_F...], მაშინ ამ ნინადადებას თან ახლავს პრესუპოზიცია, რომ მ[... ა_F...].-ის დენოტატში. სადაც x ჩაენაცვლება a-s დენოტატს [... ა_F...]-ის დენოტატში. მაგალითად, (24)-ისა და (25)-ის პრესუპოზიციაა, რომ ვიღაცამ მოიპარა ნამცხვარი და სხვადასხვა სახის ფოკუსიც რომ იქნას გამოყენებული, მაგრამ ივარაუდება ეგზისტენციალური პრესუპოზიცია. თუმცა ეგზისტენციალური პრესუპოზიცია თან არ ახლავს ფოკუსის ნებისმიერ გამოყენებას, როგორც ამას შემდეგი მაგალითი გვიჩვენებს:

- (26) Not even MARy_F managed to solve the problem.
მერიმაც_F კი ვერ მოახერხა პრობლემის გადაჭრა.

(27) A: Who, if anyone, has solved the problem?
კინ, თუკი საერთოდ ვინმემ, გადაჭრა პრობლემა

თუ ფოკუსი წარმოგვიდგენს ალტერნატივებს, როგორც აქ ვვარაუდობთ, მაშინ ჩვენ შეგვიძლია დავინახოთ, რამდენად მისაღებია სხვაგვარი განსაზღვრება ფოკუსისა. ფოკუსური დენოტატი, გასაგებია, რომ მიიჩნევა გამოკვეთილად, რამდენადაც იგი უპირისპირდება სხვა ალტერნატივებს; წინადადებისათვის მნიშვნელოვანი ხდება დანარჩენი ალტერნატივებიდან ამ დენოტატის ამორჩევა; ამორჩეული ალტერნატივა ხშირად ახალია (მანამდე არ ყოფილა ნახსენები). ასევე, ძალიან ხშირად, საერთო საფუძვლის შინაარსის მიხედვით, გასაგებია, რომ წინადადება ერთ-ერთ ალტერნატივას გამოიყენებს, მაგრამ რომელს, – ეს ჯერ უცნობია. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ფოკუსის განსაზღვრებაში უნდა იყოს მოცემული, რომ მისი მეშვეობით გამოიკვეთება გარკვეული ინფორმაცია, რომ იგი მნიშვნელოვან ინფორმაციას წარმოაჩენს, ან რომ ფოკუსი უკავშირდება სიახლეს ან თუნდაც ეგზისტენციალურ პრესუპოზიციას. ეს ყველაფერი ფოკუსის სტატისტიკური კორელაციებია და არა განმსაზღვრელი თვისებები. ფოკუსის დეფინიციაში მათი გამოყენება შეიძლება შევადაროთ განსაზღვრულობის ცნების გამოყენებას ქვემდებარის განმარტებისას. გაბმულ ტექსტში უმეტეს შემთხვევაში ქვემდებარე განსაზღვრულია, მაგრამ ბევრ ენაში ასევე დასაშვებია ქვემდებარე იყოს განუსაზღვრელი.

3.7. ფოკუსის სხვა ტიპები

ამგვარად, ჩემი აზრით, ფოკუსი საზოგადოდ მიუთითებს, რომ არსებობს ალტერნატივები ინტერპრეტაციისა. შესაბამისად, ფოკუსის ყველა ქვეტიპი ფაქტობრივად ამ აზრის განსხვავებული ვარიანტის გამომხატველია. ჩვენ ერთმანეთისაგან გავარჩიეთ გამოსახულების ფოკუსი და დენოტატური ფოკუსი იმის მიხედვით, თუ რა ბუნებისა იყო ფოკუსირებული ერთეული; განვასხვავეთ პრაგმატიკული ფოკუსი და სემანტიკური ფოკუსი იმის მიხედვით, თუ როგორ გამოიყენებოდა ფოკუსით შემოტანილი ალტერნატივები – ცვლიდნენ თუ არა ისინი ჭეშმარიტების პირობას. შესაძლებელია კიდევ რამდენიმე კრიტერიუმის შემოტანა, რომელთა მიხედვით განვსაზღვრავთ ალტერნატივების ტიპებსან მათი გამოყენების კლასიფიკაციას შეკვეთისთვის.

დავინუოთ ალტერნატივების ტიპების განსაზღვრით. როგორც ვნახეთ, ფოკუსირებული შემადგენელი შეიძლება ზომით სხვადასხვა იყოს. მაგალითად, ის შეიძლება იყოს მთელი წინადადება, მისი შემადგენლები – ზმური ფრაზა (VP), დეტერმინანტული ფრაზა (DP) ან მისი ნაწილი, როგორიცაა ზედსართავი ან ჩვენებითი ნაცვალსახელი. ზოგჯერ შეიძლება შეგვხვდეს ისეთი ტერმინები, როგორიცაა, მაგალითად, ვრცელი და ვიწრო ფოკუსი (შდრ. Selkirk 1984, Lambrecht 1994), მაგრამ უნდა

გვასხსოვდეს, რომ ეს არაზუსტი ტერმინებია და გამოიყენება განსხვავებული ფოკუსური ალტერნატივების განხილვისას. მახვილის ადგილს განსაზღვრავს სპეციალური წესები (მათ ზოგჯერ „ფოკუსური პროექციის“ წესებსაც უწოდებენ), რომლებსაც ხშირად უკავშირდება ორაზროვნება ფოკუსის მარკირებაში (შდრ. Gussenhoven 1983, 1992, Selkirk 1984, 1995). მაგალითად, თუ ფოკუსირებულია გარდამავალი ზმური ფრაზა, მაშინ მახვილი (ინგლისურში) მოუდის დამატებას და ამ მახვილით შეიძლება ასევე გამოიხატოს ვინრო ფოკუსი დამატებაზე. დენოტატური ფოკუსის დროს აუცილებლად ფოკუსირებულია მნიშვნელობის მქონე ერთეული, რამდენადაც დენოტატური ფოკუსი სხვადასხვა მნიშვნელობას უპირისპირებს ერთმანეთს. უკიდურეს შემთხვევად შეიძლება ჩაითვალოს ე.წ. ჭეშმარიტული ფოკუსი, ანუ ფოკუსირება წინადადების ჭეშმარიტულ ღირებულებაზე, რაც გამოიხატება მახვილით დამხმარეზმაზე (მაგალითად, She DOES like broccoli!). საინტერსო შემთხვევაა, როცა ფოკუსირებულია სიტყვის ნაწილები. ამ საკითხს პაულმა (Paul 1880) მიაქცია ყურადღება ისეთი სიტყვისთვის, როგორიცაა fahren 'გადა-ადგილება მინაზე სატრანსპორტო საშუალებით'; მისი აზრით, აქ შეიძლება ფოკუსირებული იყოს მხოლოდ გადადგილების ვითარების გამომხატველი კომპონენტი, რაც ფონოლოგიურად ვერ განირჩევა მთლიანი დენოტატის ფოკუსირებისაგან. ამგვარმა შემთხვევებმა არ უნდა გვაფიქრობინოს, რომ ლექსიკური დეკომპოზიცია ხდება; ასევე, შეიძლება დავუშვათ, რომ ამგვარი ალტერნატივები შემოიფარგლება გადაადგილების ზმნების დენოტატებით, როგორიცაა fahren ('ტარება მანქანის...'), gehen ('სიარული, წასვლა') reiten ('ჭენება, ტარება ცხენის...'). ქველექსიკური ფოკუსის კიდევ ერთი მაგალითა წინადადებაში We only saw stalagMITes in the cave, no stalagTITes ('ჩვენ მღვიმეში მხოლოდ stalagMITes in the cave, no stalagTITes') არა სტალაგტიტები), სადაც მახვილით სტალაგმიტები ვნახეთ და არა სტალაგტიტები), სადაც მახვილით გამოკვეთილია სიტყვის ის ნაწილი, რომელსაც არა აქვს მნიშვნელობა. არტშტაინის აზრით (Artstein 2003), ეს იმ პრინციპით აიხსნება, რომ მახვილი წარმოაჩენს მაქსიმალურ განსხვავებულობას ფოკუსსა და მის ალტერნატივებს შორის. ზოგჯერ ისიც ხდება, რომ ოპერატორი იყენებს რამდენიმე ფოკუსს და შედეგად მიიღება კომპლექსური ფოკუსი:

(28) John only introduced BILL to SUE.
ჯონმა მხოლოდ გააცნობილი სიუს

(29) John only introduced BILL only to SUE.

ჭონმა მხოლოდ პილი გააცნო მხოლოდ სიუს.

(29)-ში ჩვენ გვაქვს მრავალჯერადი ფოკუსი, რომლის დროსაც ერთსა და იმავე წინადადებაში ერთ გამოსახულებას შემოაქვს ალტერნატივები რაღაც გარკვეული მიზნით, ხოლო მეორე გამოსახულებას შემოაქვს ალტერნატივები განსხვავებული მიზნით. შესაძლებელია (29)-ის შემდეგი პერიფრაზი: ერთადერთი x ისეთი, რომ ბილმა გააცნო x სიუს და არავის სხვას, არის $x = \text{ბილი}$. (29)-ში პირველი only-ის მოქმედების არე მოიცავს მეორეს და ეს ფაქტი ფოკუსის მარკირებაშიც აისახება: მახვილი Bill-ზე უფრო ძლიერია ვიდრე მახვილი Sue-ზე, (28)-ისგან განსხვავებით, რომელშიც ორივე მახვილი ერთნაირად ძლიერია.

განსხვავებას ალტერნატივების ტიპებს შორის უკავშირდება ასევე ალტერნატივების სიმრავლის სიმძლავრის საკითხი. ზოგჯერ ეს სიმრავლე მხოლოდ რამდენიმე ელემენტით შემოიფარგლება; მინიმალურ რაოდენობად უნდა მივიჩნიოთ ორი, ერთი ელემენტი – ის, რაც ფოკუსირებულია, ხოლო მეორე – ერთი ალტერნატივა. ასეთი შემთხვევა გვაქვს შესწორებებში ან დაპირისპირებებში, ან პოლარულ შეკითხვებში, რომელიც მოსალოდნელია დადებითი ან უარყოფითი პასუხი, ან პასუხებში ალტერნატიულ შეკითხვებზე ანუ შეკითხვებზე შეზღუდული შემადგენლებით, როგორიცაა მომდევნო მაგალითი:

(30) A: What do you want to drink, tea or coffee?
 የወጪ በኩል የሚፈጸም እንደሆነ ነው?

B: I want [TEA]_F
[βɔɪ] მინვა

ზოგჯერ ალტერნატივების სიმრავლე არაა შეზღუდული და აკმაყოფილებს ზოგად მოთხოვნას, რომ ყოველი ალტერნატივა თავისი სემანტიკური ტიპით იყოს ანალოგიური ფორმუსისა. შეიძლება მართებული მოგვეჩენოს, რომ ფორმუსს, ალტერნატივების შეზღუდული სიმრავლით, ვუწოდოთ კონტრასტული (როგორც ამას ჩეიფი გვთავაზობს, Chafe 1976), მაგრამ ასეთი ფორმა (30.B) არ ჩანს უფრო კონტრასტული, ვიდრე პასუხი შეუზღუდავ შეკითხვაზე *What do you want to drink? ('რა გინდა, რომ დალიო?')*. ჩემი წინადადებაა, რომ ერთმანეთისაგან განვითარებავოთ ლია და ჩაკეტილი ალტერნატივები და როცა აუცილებელია, ვილაპარაკოთ ლია ან ჩაკეტილი ფორმუსის შესახებ.

კონტრასტული ფოკუსის ცნება, ჩემი აზრით, უნდა შემოიფარგლოს ისეთი ფოკუსით, რომელიც მართლა კონტრასტული მიზნით

გამოიყენება, ანუ როდესაც ივარაუდება, რომ საერთო საფუძვლის შინაარსში არის აზრი, რომლის მიმართაც მოცემული წინადადება კონტრასტულია, ან ასეთი აზრი საერთო საფუძველთანაა დაკავშირებული (შდრ. Jackobcs 1988). (30)-ში საერთო საფუძვლის მენეჯმენტი, და არა საერთო საფუძვლის შინაარსი, შეიცავს ასეთ გამონათქვამს. ტიპიური კონტრასტული ფორუსი გამოიყენება შესწორების მიზნით, თუმცა იგი შეიძლება იყოს აღიტიურიც (დამატებითი). მაგალითად, A: John wants coffee. B: MARy wants coffee, TOO. არსებობს კონტრასტული ფორუსის მარკირების გარკვეული სტრატეგია, როგორიცაა განსაკუთრებული პოზიცია სინტაქტიკაში, ან სპეციალური პროსოდიული მოდელი (იხ. მაგალითად, Selkirk 2002, Molnár 2002, Gussenboven 2004).

კიდევ ერთი ტიპი ფოკუსისა, რომელიც გვიჩვენებს, თუ როგორია კლტერნატივების წვლილი ინტერპრეტაციაში, არის ე. ნ. ამომნურავი ფოკუსი. იგი გვეუბნება, რომ ფოკუსის დენოტატი არის ის ერთადერთი, რომელიც გამონათქვამის ჭეშმარიტებას განსაზღვრავს, ან კიდევ უფრო ზოგადად რომ ვთქვათ: ფოკუსური დენოტატი არის ლოგიკურად ყველაზე ძლიერი, გამონათქვამის ჭეშმარიტების თვალსაზრისით. კი ის ალინიშნავს (E.Kiss 1998), რომ უნგრულში ფოკუსის გადანაცვლებას შემოაქვს ეს სპეციფიკური მნიშვნელობა და, როგორც ჩანს, იგივე მნიშვნელობა შემოაქვს ინგლისურში გახლეჩილ კონსტრუქციებს:

- (31) It's [JOHN and BILL]_F that stole a cookie.
 ის [ჯონი და ბილი], რომლებმაც ნამცხვარი მოიპარეს

მოცემული მაგალითი გვეუბნება, რომ ნამცხვარი სხვას არავის
მოუპარავს, ჯონისადა ბილის გარდა. გასაგებია, რომ ამომწურავი პასუხი
არ უნდა დავუკავშიროთ ადიტიურ ნაწილაკს, მაგალითად, როგორიცაა
too. არა მგონია, საჭირო იყოს, ამომწურავ ფოკუსითან ერთად
წარმოვადგინო იდენტიფიკაციური ფოკუსის ცნება, რომლითაც
გამოიხატება იდენტური სიტუაცია, როგორც ამ მაგალითშია: 'ისინი,
რომობმაც ნამცხვარი მოიპარეს, არიან ჯონიდა ბილი'.

3.8. ფოკუსის რეპრეზენტაციული ფორმატი

ფოკუსით შემოტანილი ალტერნატივები სემანტიკური ინტერპრეტაციის ფორმალურ ჩარჩოში შეიძლება სხვადასხვაგვარად იყოს წარმოდგენილი, რაც დამოკიდებულია ფოკუსის სავარაუდო ინტერპრეტაციაზე. ამიტომაც ამ საკითხს აქვეგანვიხილავთ.

ალტერნატიული სემანტიკის თვალსაზრისით (Rooth 1985, 1992), დაშვებულია ინტერპრეტაციის ორი დონე: ჩვეულებრივი დონე და ალტერნატივების დონე. მათი მართვა ხდება პარალელურად და ოპერატორები, რომლებიც მოქმედებენ ფოკუსზე, მიემართებიან ორივეს, ჩვეულებრივ მნიშვნელობასაც და ალტერნატიულებსაც. კონსტრუქციული მექანიზმი საკმაოდ მარტივია და ემყარება იმ ძირითად იდეას, რომ ფოკუსს ბუნებრივად შემოაქვთ ალტერნატივები. ბუნებრიობაში აქ იგულისხმება, რომ ფოკუსს, ალტერნატივების გარდა, სხვა არც არაფერი შემოაქვს. ასევე ივარაუდება, რომ ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ოპერატორების პოზიცია ისეთია, რომ ფოკუსიც მათი მოქმედების არეში მოექცევა⁵. თუმცადა ალტერნატიულ სემანტიკაში შეზღუდულია ის საშუალებები, რომელთა მეშვეობითაც შეიძლება გამოიხატოს, რომ ორი ფოკუსი ერთმანეთს განეკუთვნება, როგორც ეს კომპლექსური ფოკუსის შემთხვევაში გვაქვს და რაც ზოგჯერ არ არის დაკმაყოფილებული მრავლერადი ფოკუსის დროს (შდრ. von Stechow 1990, Kratzter 1994, Krifka 2001). ამის მიზანი ის არის, რომ ალტერნატიულ სემანტიკაში ფოკუსის დენოტატი არ უკავშირდება უშუალოდ ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ოპერატორებს; ოპერატორები მხოლოდ „ხედავენ“, თუ ფოკუსურმა ალტერნატივებმა რა ზეგავლენა მოახდინეს გამოსახულების მნიშვნელობაზე. მომდევნო მაგალითში, სადაც წაარმოდგენილია კომპლექსური ფოკუსი, ალტერნატივების სიმრავლე არის სიმრავლე გამონათქვამებისა:

⁵ რუთის ვერსიაში (Rooth 1992) განსხვავებული ვარაუდია გამოთქმული, რამდენადაც იქ ფოკუსი გაშუალებულია ანაზორული მიმართებით.

სტრუქტურირებული მნიშვნელობის თვალსაზრისით (von Stechow 1990, Krifka 1992), ფოკუსთან დაკავშირებით ივარაუდება, რომ ფოკუსირების შედეგად მნიშვნელობა იყოფა ბირთვულ და ფონურ ნაწილებად და ფოკუსური დენოტატი განაპირობებს ჩვეულებრივ ინტერპრეტაციას. (32) ფოკუსური დენოტატი განაპირობებს ჩვეულებრივ ინტერპრეტაციას. (32) მაგალითი შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვადგინოთ, სადაც ფონი და ფოკუსი აღინიშნება წყვილით <B, F>:

(33) $\langle \alpha < x, y \rangle [\text{INTRODUCED}(x)(y)(\text{JOHN})], \langle \text{BILL}, \text{SUE} \rangle$

(33) <α<x,y> INTRODUCED (it) .
 ფონის ცნება შეესაბამება ჯეკენდორფის პრესუპოსიციული ჩონჩხის ცნებას (Jeckendorf 1972); საყურადღებოა, რომ შესაბამისი ცნება არა გვაქვს აღტერნატიულ სემანტიკაში. სტრუქტურირება შეიძლება დაინტერის ფოკუსის სინტაქტიკური გადანაცვლებით, რაც გამოიხატება ფოკუსური ერთეულის გადაადგილებით ან რამე სხვა ეკვივალენტური ოპერაციით. სტრუქტურირებული მნიშვნელობით შეიძლება გამოიხატოს მრავალჯერადი ფოკუსი ან კომპლექსური ფოკუსი, თუმცა ფოკუსის რეპრეზენტაციული ფორმატი, სტრუქტურირებული მნიშვნელობის თვალსაზრისით, არ შემოიფარგლება მხოლოდ აღტერნატივების ცნებით. აქ ივარაუდება, რომ ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ოპერატორებისა, მეშვეობით შესაძლებელია მხოლოდ გამოხატვა იმ ოპერაციებისა, რომლებიც ფოკუსის დენოტატს აკავშირებენ ფოკუსურ აღტერნატი- რობთან (შდრ. Rooth 1995, სადაც ეს პრობლემა განხილულია tolfed - ვებთან) (შდრ. Rooth 1995, მნიშვნელობის მაგალითზე).

გაძოინასტრუმენტების დაზიანების შემთხვევაში გამოყენებული დოკუმენტი როგორც ჩანს, საჭიროა რამდენიმე რეპრეზენტაციული ფორმატი იმისათვის, რომ ფოკუსის განსხვავებული ასპექტები წარმოვაჩინოთ. თუ ჩავულრმავდებით, შეიძლება ითქვას, რომ ფოკუსი, რომელიც აღინიშნება აშკარა გადაადგილებით გამოცალკევებულ პოზიციაში ან ფოკუსისთვის განკუთვნილ პოზიციაში, უნდა განიხილებოდეს სტრუქტურირებულ განკუთვნილ პოზიციაში, რამდენადაც იგი სწორედ სინტაქსურ სტრუქტურებს მნიშვნელობაში, რამდენადაც უკვებს გარკვეული ტიპის შეზღუდულ სინტაქსურ უკავშირდება და უშვებს გარკვეული ტიპის შეზღუდულ სინტაქსურ იზოლაციასა თუ გამოცალკევებას. მაგრამ ჯერ კიდევ საკამათოა, *in-situ*

ფოკუსის შემთხვევაში მოდელირება უნდა გულისხმობდეს თუ არა ფარულ გადაადგილებას, როგორც ეს სტრუქტურირებული მნიშვნელობის თვალსაზრისით ივარაუდება. ერთი მხრივ, ადრე აღინიშნა იმის შესახებ, რომ თითქოს არ უნდა გვქონდეს ფოკუსთან დაკავშირებული შეზღუდული სინტაქსური იზოლაცია (შდრ. Jackendoff 1972); მეორე მხრივ, არის თვალსაზრისი, რომ ასეთი შეზღუდული იზოლაციის შემთხვევებიც გვაქვს (Drubig 1994). ეს დისკუსია ეხება ქვემოთ მოცემული მაგალითის მსგავს გამონათქვამებს:

(34) John didn't introduce Bill to [the woman he met at SUE's party]
(but *MARY's / the woman he met at MARY's party).

ჯონს კი არ გაუცვინია ბილი [ქალისთვის, რომელსაც ის შეხვდა არა
სიუს წვეულებაზე]
(არამედ მერისაზე/ ქალისთვის, რომელსაც ის შეხვდა მერის
წვეულებაზე).

თითქოს უარყოფა უკავშირდება ფოკუსს Sue-ზე, რაც იწვევს შეზღუდულ იზოლაციას. თუმცა შემდგომ ხut-ფრაზა უკვე ვრცელდება მთელ შემადგენელზე და არა მარტო ფოკუსზე. ამ შემთხვევაში ამბობენ, რომ უარყოფა უკავშირდება ფრჩხილებში მოქცეულ მთელ სახელურ ფრაზას და არა Sue-ს. ჩვენ უნდა გავარჩიოთ ერთმანეთისაგან ფოკუსური ფრაზა და ფოკუსი. ფოკუსური ფრაზა მოიცავს ფოკუსს, რომელიც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს ფოკუსური ფრაზის ალტერნატივებს. უმეტეს შემთხვევაში ფოკუსური ფრაზა და ფოკუსი ერთმანეთს ემთხვევა, მაგრამ არა ყოველთვის, როგორც ეს (34)-ში გვაქვს. რამდენადაც ფოკუსირება განხორციელდა ფოკუსური ფრაზის სილრმეში, მივიღეთ ერთგვარი ჰიბრიდული რეპრეზენტაცია ფოკუსისა. მიმართება ფოკუსსა და ფოკუსურ ფრაზას შორის მყარდება ალტერნატიული სემანტიკის მექანიზმების მეშვეობით, ხოლო მიმართება ფოკუსურ ფრაზასა და ფოკუსისადმი მგრძნობიარე ოპერატორს შორის – სტრუქტურირებული მნიშვნელობით (შდრ. Krifka 2006).

4. အေဒီအာမျိုး

4.1. რა არის მოცემულობა?

ახლა განვიხილავთ საინფორმაციო სტრუქტურის მეორე მნიშვნელოვან კატეგორიას, რომელიც გვიჩვენებს, რომ გამოსახულების დენოტატი წარმოდგენილია უშაუალო საერთო საფუძველში. მოცემულობა

ვრცლადაა განხილული ჩეიფთან (Chafe 1976), სადაც საკმაოდ ბევრია იმის დამადასტურებელი მასალა, რომ აღამინის სამეტყველო ენაში არის საშუალებები, რომელთა გამოყენებითაც მოლაპარაკე ამცნობს მსმენელს, რომ ის, რაც უშუალო ლინგვისტურ კონტექსტში იყო მოაწმოო. სწორედ იქიდან არის აღებული.

მოცემულობის განსაზღვრება ისეთი უნდა იყოს, რომ საშუალებას იძლეოდეს ვთქვათ, გამონათქვამი რა ხარისხითაა მოცემული (ცნობილი). მაგალითად, იგი მაქსიმალურადაა ცნობილი უშუალო საერთო საფუძველში თუ უპრალოდ მოცემულია იქ, ან იგი მოცემულია ზოგად საერთო საფუძველში თუ საერთოდ არაა მოცემული. სწორედ ამის გამოხატვას (კლილობს ქვემოთ მოცემული ზოგადი განსაზღვრება).

- (35) ა გამოსახულების X თვისება არის მოცემულობის თვისება მაშინ
და მხოლოდ მაშინ, როცა ის გამოხატავს, რომ A-ს დენოტატი
ნარმოდგენილია ან არ არის ნარმოდგენილი საერთო საფუძველში;
და/ან გვიჩვენებს, თუ რა ხარისხითაა იგი მოცემული უშუალო
საერთო საფუძველში.

ფოკუსის შემთხვევაში ჩვენ გავარჩიეთ გამოსახულების ფოკუსი და დენოტატური ფოკუსი. ასეთი რამ მოცემულობასთან დაკავშირებით არა გვაქვს, რამდენადაც მოცემულობა ყოველთვის დენოტატს მიემართება და არასდროს არ მიემართება გამოსახულებას. არსებობს მოვლენათა როი ჯგუფი, რომლებიც მოცემულობას მიემართება, სახელდობრ, სპეციფიკური ანაფორული გამოსახულებანი, რომელთათვის მოცემულობის თვისება მათი ლექსიკური თავისებურების ნაწილია და გარკვეული საშუალებანი, მაგალითად, დეაქცენტუაცია, რიგი და გრამატიკული საშუალებანი, რომელთა მეშვეობითაც ხდება შესაბამისი შემადგენლის, ამოგდება, რომელთა მეშვეობითაც ხდება შესაბამისი შემადგენლის, როგორც მოცემულის, მარკირება. ქვემოთ თანმიმდევრობით განვიხილავთ ამ საშუალებებს.

4.2. ანაფორული გამოსახულებანი

4.2. ახაფოლული გათიღება სკულპტურაზე
გარკვეული ენობრივი ფორმები გამოხატავენ შესაბამისი დენორტატის მოცემულობის სტატუსს. ასეთ ფორმებს განეკუთვნებიან პირის ნაცვალსახელები, კლიტიკები, ჩვენებითი ნაცვალსახელები, განსაზღვრული არტიკლი, ასევე – განუსაზღვრელი არტიკლიც, რამდენადაც იგი გვიჩვენებს, რომ შესაბამისი რეფერენტი არაა მოცემული. განსაზღვრული არტიკლი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იმის აღსანიშნავადაც რომ მისი დენორტატი მოცემულია ზოგად საერთო საფუძველში, მაშინ როცა კლიტიკები და ნაცვალსახელები, როგორც წესი, გამოხატავენ, რომ მათი დენორტატები მოცემულია უშუალო საერთო საფუძველში.

საკმაოდ ვრცელი ლიტერატურა არსებობს ანაფორული საშუალებების შესახებ, რომელთა შესახებ აქ არ ვიმსჯელებ. თუმცა მინდა აღვნიშნო, რომ არსებობს გარევეული იერარქია მოლაპარაკის ხელთ არსებულ ენობრივ საშუალებებს შორის (როგორიცაა ნულოვანი ფორმა, კლიტიკები, პირისა და ჩვენებითი ნაცვალსახელები . . .) და დენოტატები უშუალო საერთო საფუძველში დალაგებულია მათი მოცემულობის სტატუსის მიხედვით ისე, რომ მარტივი ანაფორული გამოსახულებანი მიემართება უფრო გამორჩეულ დენოტატებს (შდრ. Prince 1981, Gundel e.a 1993). ამგვარი გაგება შემოიტანა ცენტრირების თეორიამ, რომელშიც შემოთავაზებული იყო ფორმალური საშუალებები იმ დინამიკური პროცესის მოდელირების მიზნით, რომელიც უკავშირდება დისკურსული რეფერენტების გამორჩეულობის ცვლილებას კომუნიკაციის დროს. სტატიკიბი კრიტულში Walker e.a 1998).

4.3. დეაქციურისტუაცია, ამოგდება და სიტყვათა რიგი

არსებობს კიდევ სამი გზა მოცემულობის გამოსახატავად: დეაქცენტუაცია - უშუალო კონტექსტში მოცემული გამოსახულებების პროსო-დიული რეალიზაციის შემცირება; ამოგდება, რომელიც შეიძლება განვიხილოთ როგორც რედუქციის უკიდურესი ფორმა; გამოსახულების რეალიზაცია არაკანონიკურ პოზიციაში, როგორც წესი, კანონიკური პოზიციის წინ. შესაბამისი მაგალითები მოგვიმოւა ქვემოთ:

- (36) a. Ten years after John inherited an old farm, he SOLD [the shed]_{Given}.
ათი წლის შემდეგ, რაც ჯონმა მემკვიდრეობით მიიღო ფერმა, მან
გაყიდა [(ის) ხუსულა] _{მოცემული}.

b. Bill went to Greenland, and Mary did – too.
ბილი წავიდა გრენლანდიაში და მერიც – აგრეთვე.

c. Bill showed the boy a girl.
ბილმა აჩვენა (იმ) ბიჭს (ერთი) გოგო.
*Bill showed a boy the girl.
*ბილმა აჩვენა (ერთ) ბიჭს (ის) გოგო.
Bill showed the girl to a boy.
ბილმა აჩვენა (ის) გოგო (ერთ) ბიჭს.

პირველ მაგალითში, რომელიც შეესაბამება უმბახის მაგალითებს (Umbach 2003), the shed დეაქციენტირებულია და გასაგები უნდა იყოს, რომ მიემართება ადრე აღნიშნულ ფერმას. დეაქციენტირებული რომ არ ყოფილიყო, მას სხვა მნიშვნელობა ექნებოდა. იგი შეიძლებოდა ყოფილიყო ფარდული, რომელიც ფერმას მოჰყვა. (b) მაგალითში გვაჩვს

ელიფსისი ზმნური ფრაზისა, რაც მიემართება წინა ზმნური ფრაზის მნიშვნელობას. (c) მაგალითი გვიჩვენებს, რომ ორობიერტიან კონსტრუქციაში მოცემული შემადგენელი წინ უსწრებს შემადგენელს, რომელიც ახალია. ამ წესს მაღალი ფუნქციური დატვირთვა აქვს ე.ნ. თავისუფალი რიგის ენებში და ეს მიგნება უეილს ეკუთვნის (Weil 1844).

რამდენადაც ფოკუსური შემადგენელი, როგორც წესი, არაა მოცემული და, ამავე დროს, იგი რეალიზდება როგორც პროსოდიულად განსაზღვრული გამოკვეთილი, გამოითქვა მოსაზრება, რომ ფოკუსი, როგორც ცნება, დამატებითია მოცემულობის მიმართ და, ამის გამო, იგი უნდა ამოვილოთ თეორიული ტერმინოლოგიიდან (შდრ. Daneš 1970, Sgall e.a. 1986). ამგრამ ზოგჯერ მოცემული შემადგენელი შეიძლება იყოს ფოკუსირებული იყოს ნაცვალსახელი, როგორც ამ წინადაღებაში გვაქვს: Mary only saw HIM_F (მერიმ მხოლოდ დაინახა ის). მოცემულობისა და ფოკუსის ურთერთდამოკიდებულების შესახებ შვარცშილდმა უფრო დახვეწილი თეორია შემოგვთავაზა, რომელშიც აღნიშნულია, რომ შემადგენელი, რომელიც არაა წარმოდგენილი ფოკუსში, უნდა იყოს მოცემული და რომ ფოკუსირება მხოლოდ მაშინ ხდება, როცა ეს აუცილებელია - ანუ როცა გვინდა იმის გამოხატვა, რომ შემადგენელი არაა მოცემული. ვინაიდან ფოკუსი რამდენადმე შეზღუდულია შვარცშილდის თეორიაში, მას მთლიანად ვერ ამოვაგდებთ.

ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ ფოკუსი, რომელიც მაჩვენებელია ალტერნატივების არსებობისა, გამოიხატება აქცენტუაციით და რომ არსებობს მოცემული შემადგენლის მარკირების წესები, მაგალითად, დეაქცენტუაცია. შემადგენლის წესების წესები, მაგალითად, დეაქცენტუაცია. როგორც მახავილიანი ნაცვალსახელის შემთხვევამ გვიჩვენა, ფოკუსის აზრით, რომ ფოკუსი აუცილებლად უნდა გამოიხატოს მახვილით. თუმცა აღსანიშნავია, რომ თუ ფოკუსირებულია უფრო დიდი შემადგენელი, მაშინ მოცემულობა ზემოქმედებს მახვილის დასმის წესზე: შემადგენელი, რომელიც ჩვეულებრივ უნდა იყოს მახვილიანი, შეიძლება გახდეს დეაქცენტირებული და ამ შემთხვევაში მახვილი რეალიზდება რომელიმე შემადგენელზე ფოკუსური გამოსახულების შიგნით (შდრ. Féry & Ševelová 2006). მაგალითად, ზმნურ ფრაზაში მახვილი ჩვეულებრივ რეალიზდება არგუმენტზე, მაგრამ მაშინ, როცა არგუმენტი მოცემულია, მახვილმა შეიძლება მეთაურ წევრზე გადაინაცვლოს:

- (37) A: I know that John stole the cookie. What did he do then?
 B: He [reTURNed [the cookie]_{given}]_F.

A: მევიცი, რომ ჯონმა მოიპარა ნამცხვარი. მერე რა ქნა?
 B: მან [დაბრუნა [ნამცხვარი] მოცვლა].

ამგვარად, შეიძლება ავხსნათ, თუ ჩვეულებრივ რატომ რეალიზდება მახვილი არგუმენტზე გრცელი ფოკუსის შემთხვევაში. რეფერენციული არის არგუმენტი და არა მეთაური წევრი და, ამდენად, უფრო საჭირო ხდება იმის გამოხატვა, რომ არგუმენტი მიემართება რაიმე მოცემულს. თუკი, აქცენტუაციის ჩვეულებრივი წესების მიხედვით, მახვილი რეალიზდება არგუმენტზე, მაშინ არგუმენტის მოცემულობა გამოიხატება არგუმენტის დეაქცენტუაციით და მახვილი გადაინაცვლებს მეთაურ წევრზე.

5. ტოპიკი

5.1. რა არის ტოპიკი?

ტერმინები ტოპიკი და კომენტარი ძალიან ხშირად გამოიყენება იმის აღსანიშნავად, რაც ლინგვისტურ აზროვნებაში ფონ დერ გაბელენციმა შემოიტანა როგორც “ფსიქოლოგიური სუბიექტი” და “ფსიქოლოგიური პრედიკატი” (von der Gabelenz 1869); მათგან პირველი მიემართება საგანს, რომელზედაც ფიქრობს მოლაპარაკე, ხოლო მეორე – იმას, თუ რას ფიქრობს მოლაპარაკე ამ საგანზე. კომუნიკაციის თეორიის ტერმინოლოგიას თუ გამოვიყენებთ, ტოპიკი ის ერთეულია, რომლის შესახებაც, როგორც მოლაპარაკე მიგვანიშნებს, მოცემულია შემდგომი ინფორმაცია თუ კომენტარი. ამგვარად, ივარაუდება, რომ კომუნიკაციის დროს ინფორმაცია და მეტსიერება ისევა ორგანიზებული, რომ, შეიძლება ითქვას, იგი არის რაღაცის “შესახებ”. ეს, რა თქმა უნდა, არ გამომდინარეობს ინფორმაციის ზოგადი განსაზღვრებიდან. მაგალითად, მიმართებების მონაცემთა ბაზები ან შესაძლო სამყაროთა სიმრავლეები ინფორმაციის ორი მოდელია და არ გულისხმობს რაიმე ისეთ მიმართებას, რომელიც უკავშირდება თანდებულს “შესახებ”.

რეინჰარტმა (Reinhart 1982) ტოპიკის ცნება იმგვარად ჩართო კომუნიკაციის თეორიაში, რომ კიდევ უფრო გამოყენებადი გახდა საერთო საფუძვლის ცნება. რეინჰარტმა მიხედვით, ახალი ინფორმაცია უბრალოდ როდი ემატება საერთო საფუძვლის შინაარს არასტრუქტურირებული მტკიცებულებების სახით; იგი უფრო უკავშირდება ერთეულებს ისევე, როგორც ფაილების კარტოთეკაში ინფორმაცია უკავშირდება ცალკეულ ფაილს კონკრეტული სახელწოდებით. მაგალითად, (38 a, b)-ში გამოხატულია ერთი და იგივე მტკიცებულება, თუმცა სტრუქტურირებულია განსხვავებულად, რადგანაც (a) შეინახება

LANGUAGE

როგორც ინფორმაცია არისტოტელე ონასისის შესახებ, ხოლო (b) - როგორც ინფორმაცია უკლინ კენედის შესახებ.

- (38) a. [Aristotle Onassis] _{Topic} [married Jacqueline Kennedy] _{Comment}
 [არისტოტელე ონასისმა] _{Topic} [იქორნინა ჟაკლინ კენედიზე] _{Comment}
 b. [Jacqueline Kennedy] _{Topic} [married Aristotle Onassis] _{Comment}
 [ჟაკლინ კენედიმ] _{Topic} [იქორნინა არისტოტელე ონასისზე] _{Comment}

(39) ტოპიკური შემადგენელი იმ ერთეულს ან ერთეული
 სიმრავლეს განსაზღვრავს, რომელთანაც შეინახე
 კომენტარულ შემადგენელშიგადმოცემული ინფორმაცია.

"ფოკუსის" ცნების მსგავსად, არც "ტოპიკის" ცნების გამოიყენებაა "ფოკუსის" ცნების მსგავსად, არც "ტოპიკის" ცნების გამოიყენებაა ზუსტი, ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით. ჩეიფი (Chafe 1976) იმას, რაც (39)-ში განვსაზღვრეთ, უწოდებდა "სუბიექტს", თუმცა ეს ტერმინი უნდა შენახულიყო გრამატიკული სუბიექტისათვის, აღრევის თავიდან ასაცილებლად. ვალდუვი (Valduvi 1992) და ენგდალი, ვალდუვთან თანაავტორობით (Valduvi & Engdahl 1996), იყენებენ ტერმინს "ლინკი" ("შემაერთებელი რგოლი"). პრალის სკოლა ამ ცნებას უწოდებს "theme"-ს ("თემას") და აერთიანებს ძველი ინფორმაციის ცნებასთან (მაგ., Danes 1970). ამგვარი ინტერპრეტაციისაგან, ალბათ, თავი უნდა შევიკავოთ, მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად ტოპიკური შემადგენელი მართლაც "ძველია" იმ აზრით, რომ გამომდინარეობს კონტექსტიდან. მაგრამ ასევე გვაქვს ახალი ტოპიკის შემთხვევებიც. ქვემოთ მოცემულია წინადადება, რომელსაც დისკურსში შემოაქვს ახალი ერთეული და, ამავე დროს, იგი ხდება დენოტატი ტოპიკური შემადგენლისა, რომელსაც ახალი ფაილის შემოტანა ეკისრება საერთო საფუძვლის შინაარსის კარტოთეკაში.

- (40) [A good friend of mine]_{topic} [married Britney Spears last year]_{comment}.
 [ჩემი კარგი მეგობარი] _{თომასი} [შარშან ბრიტნი სპირსზე
 დაქორწინდა] _{კომენტარი*}

ზოგჯერ ტოპიკი/კომენტარის ცნებებს ურევენ ფონი/ფოკუსის ცნებებთან. თუმცალა, როგორც პარაგრაფ 5.2-ში ვნახავთ, შეიძლება გვქონდეს ტოპიკი, რომელიც მოიცავს ფოკუსს და არც იმის აუცილებლობაა, რომ კომენტარი გავაიგივოთ ფოკუსთან:

- (41) A: When did [Aristotle Onassis]_{topic} marry Jacqueline Kennedy?
 ოოდის შეირთო [არისტოტელე ონასისმა] ტოპიკი უაკლინ კენედი?

- B: [He]_{Topic} [married her [in 1968]Focus]_{Comment}.
[მანი] ცოდნით [იგი შეირთო [1968 წელს] ფოქსის] კომენტარი.

(39)-ში მოცემული განსაზღვრება გვეუბნება, რომ კომენტარი შეიძლება მიემართებოდეს ერთეულთა სიმრავლესაც. ამით გათვალისწინებულია ჩვეულებრივი ინტერპრეტაცია კვანტორებიანი წინადადებისა, რომელშიც, ფაქტობრივად, ორი წინადადება ერთმანეთს უკავშირდება კვანტორით და ეს უკნასკნელი შეიძლება რეალიზებულ იქნეს როგორც დეტერმინანტულად, ასევე ადგერიბიალურად:

- (42) a. Every zebra in the zoo was sick.
ყველა ზებრა ზოოპარკში ავადი იყო.
b. Most zebras in the zoo were sick.
ზებრების უმეტესობა ზოოპარკში ავადი იყო.

- (43) Zebras in the zoo usually are sick.
ზებრები ზოოპარკში ჩვეულებრივ ავად არიან.

ამგვარ წინადადებებში კვანტორები გვიჩვენებენ, თუ სიმრავლის ელემენტთა რა ნაწილზე ვრცელდება კომენტარი. ჩავთვალოთ, რომ (42), (43) წინადადებები ზებრების შესახებაა და გასაგები გახდება, თუ ბუნებრივ ენაში რატომაა კვანტორები დამცავი, ანუ კვანტორის შემცველი წინადადების ჭეშმარიტული ღირებულება რატომ მოწმდება მხოლოდ შემოფარგლული სიმრავლის (ამ შემთხვევაში – ზეპრათა სიმრავლის) მიხედვით. საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ ის, რაც კვანტორებით შემოიფარგლება, ყოველთვის არაა ტოპიკური, თუმცა უმეტესად ასეც არის, და დაცულობის თვისება, რაც ამ შემთხვევაში მოტივირებულია, ვრცელდება იმ შემთხვევებზეც, რომლებშიც კვანტორი არაა ტოპიკური.

წინადადებაში, როგორც წესი, მხოლოდ ერთი ტოპიკია, რაც შეიძლება ავხსნათ რეინჰარტის ფაილების კარტოთეკის მეტაფორით: როდესაც ინფორმაციის შემომატება ხდება, საამისოდ უმარტივესი გზა იქნება, თუ ინფორმაცია დაემატება კარტოთეკის ერთ-ერთ ფაილს. მაგრამ ზოგჯერ შესაძლებელია ორი ან მეტი ტოპიკი იყოს წინდადებაში და ეს მაშინ ხდება, როცა გამოიხატება გარკვეული დამოკიდებულება კარტოთეკის ორ ფაილს შორის, როგორც, მაგალითად, ამ წინადადებაშია: As for Jack and Jill, they married last year (რაც შეეხება ჯეკსა და ჯილს, ისინი შარშან დაქორწინდნენ). ამგვარ შემთხვევებში შესაძლებელია, აგრეთვი, ახალი

ფაილის შემოტანა კარტოთეკაში, რომელშიც შეინახება ინფორმაცია ორივეს, ჯეკისა და ჯილის, შესახებ. მეორე მხრივ, შეიძლება იყოს წინადადება ტოპიკური შემადგენლის გარეშეც და ამგვარ წინადადებას თეტიკურს (thetic) ვუწოდებთ, მარტის ტერმინოლოგიით (Marty 1884). მაგრამ, როგორც მარტიმ აღნიშნა, ეს არ ნიშნავს, რომ თეტიკური წინადადება არ არის რაიმეს შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ ასეთ წინადადებას აკლია ტოპიკური შემადგენელი, მას მაინც აქვს ტოპიკური წინადადებას აკლია ტოპიკური შემადგენელი, მას მაინც აქვს ტოპიკური დენტატი, ჩვეულებრივ, ეს არის კონტექსტით მოცემული სიტუაცია, როგორც, მაგალითად, ამ შემთხვევაში: [The HOUSE is on fire]_{Comment} ([სახლი ინტის] კომენტარი).

ტოპიკი/კომენტარის ცნებებთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ ზოგი თეორია უშვებს სტრუქტურირებას სუბიექტისა და პრედიკატის, ან პრედიკაციის ბაზისისა და პრედიკატის მიხედვით (შდრ. Sasse 1987, Jacobs 2001, Kurida 2005). აქ დაწვრილებით აღარ განვიხილავ რა განსხვავებაა მათ შორის, თუმცა ეჭვი მეპარება, რომ ეს განსხვავება გამოსაღები იყოს საინფორმაციო სტრუქტურის ასახესნელად.

ამის შემდეგ ჩნდება შეკითხვა, არის თუ არა ტოპიკი და კომენტარი ინფორმაციულ სტრუქტურასთან დაკავშირებული საწყისი ტერმინები? ინფორმაციულ სტრუქტურასთან დაკავშირებული საწყისი ტერმინები? საკამათო არ უნდა იყოს, რომ ტოპიკი და კომენტარი არის შეფუთვის ფენომენი; (38a)-სა და (38b)-ში ერთი და იგივე ინფორმაცია შეფუთულია სხვადასხვაგვარად: ერთ შემთხვევაში ინფორმაცია ემატება კარტოთე-კაში ფაილს არისტოტელეონასის შესახებ, მეორე შემთხვევაში – ფაილს ჟაკლინ კენედის შესახებ. მაგრამ 2.1 პარაგრაფში ხაზგასმით იყო აღნიშნული, რომ შეფუთვა უნდა ხდებოდეს დროებითი (უახლესი) საერთო საფუძვლის შესაბამისად, თუმცა ზოგჯერ ეს შეზღუდვა ნამდვილად ვერ კმაყოფილდება. დავუშვათ, რომ ორი მოლაპარაკე, A და B, შეხვდა ერთმანეთს, ორივე იცნობს ჯონს (John) კარგად და A ეუბნება B-ს: Did you know? John married last week (იცოდი? ჯონი დაქორწინდა გასულ კვირას). ეს არის მტკიცებულება ჯონის შესახებ; ეს ინფორმაცია დაემატება A-სა და B-ს საერთო საფუძვლის კარტოთეკაში ჯონის ფაილს. აუცილებელი არაა, რომ იგი საერთო საფუძვლის უახლეს ვითარებას უკავშირდებოდეს, შესაძლოა, იგი დროში უფრო დაშორებული ვითარების შესაბამისი იყოს, მაგალითად, პასუხობდეს B-ს ინტერესს ჯონის მიმართ, რაც კარგა ხანია ცნობილია.

და მაინც, ტოპიკის არჩევანი ხშირად სწორედ დროებითი საერთო საფუძვლის საპასუხოდ ხდება. კარგადაა დოკუმენტირებული ეს ტენდენცია მუდმივი ტოპიკის შენარჩუნებისა საკმაოდ ვრცელ დისკურსზე (ე.ნ. ტოპიკური ჯაჭვი, შდრ. Givon 1983). ამიტომაც,

მიუხედავად იმისა, რომ ტოპიკისა და კომენტარის ცნებები არ აღმოჩნდა საინფორმაციო სტრუქტურასთან დაკავშირებული იმ აზრით, რომ ისინი ყოველთვის საერთო საფუძვლის დროებითი ვითრების შესაბამისია, მათ მაინც საინფორმაციო სტრუქტურასთან კავშირში განვიხილავთ, რამდენადაც წინა გამონათქვამის ტოპიკური დენოტატი არის უპირველესი არჩევანი ტოპიკური დენოტატისათვის მიმდინარე გამონათქვამში.

5.2. კონტრასტული ტოპოგრაფი

კონტრასტული ტოპიკებისთვის დამახასიათებელია აღმავალი მახვილი, როგორც ეს (44)-ში B-ს პასუხშია დადასტურებული. უდავოა, რომ კონტრასტული ტოპიკები არ განეკუთვნება ინფორმაციის შეფუთვის კატეგორიათა რიცხვს, თუმცა, როგორც ეს მაგალითშია ნაჩვენები, ისინი შეიძლება წარმოვიდგინოთ ტოპიკისა და ფოკუსის ერთგვარი კომბინაციის სახით შემდეგნაირად: ყოველი მათგანი წარმოადგენს ე.წ. “შესახებ” ტოპიკს და მოიცავს ფოკუსს, რომელიც სწორედ ისე იქცევა, როგორც სჩვევია ფოკუსს, შემოაქვს ალტერნატივა. ამ შემთხვევაში მას შემოაქვს ალტერნატიული “შესახებ” ტოპიკი.

- (44) A: What do your siblings do?
ରାଜସ ସାକ୍ଷମିତାନ୍ତକୁଣ୍ଡଳ ଶେବି ଫା-ଫମିଲୀ?

B: [My [Sister]_{Focus}]_{Topic} [studies MEDicine]_{Focus},
 And [my [BROther]_{Focus}]_{Topic} is [working on a FREIGHT ship]_{Focus}.
 [ჩემი [და] ფრენსის, თომა ს [სამედიცინოზე სწავლობს] ფრენსი,
 ხოლო [ჩემი [ძმეს] ფრენსის, თომა ს [სატექნიკურო გემზე მუშაობს] თომას]

В პასუხის შემადგენელ პირველ წინადადებაში ფოკუსს sister-ზე შემოაქვთ ტოპიკის, 'my sister'-ის, ალტერნატიული ტოპიკი, სახელდობრ, 'my brother'. თუ რატომაა წარმოდგენილი ალტერნატივა გამოკვეთილი, განპირობებულია იმის გამოხატვის საჭიროებით, რომ მიმდინარე წინადადება არ შეიცავს სრულ მოსალოდნელ ინფორმაციას. სწორედ ამიტომ, კონტრასტული ტოპიკების ხარჯზე გამოიკვეთება პასუხის თანდათანობითი ზრდის ტენდენცია საერთო საფუძვლის მენეჯმენტში, როგორც ეს ჩვენს მაგალითში გვაქვს, სადაც საკითხი დაყოფილია ქვესაკითხებად. ასე განისაზღვრება კონტრასტული ტოპიკების ფუნქცია რობერტსთან (Roberts 1996) და ბიურინგთან (Büsing 1997, 2003). აღნიშნულ ლიტერატურაში ნათქვამია, რომ საერთო საფუძვლის მენეჯმენტში მოქმედებს განთავსების ფენომენი. ქვემოთ მაგალითში კონტრასტული ტოპიკი საერთო საფუძველში ვარაუდობს უფრო ზოგად შეკითხვას: Who was where? (ვინ სად იყო?)

- (45) A: Where were you (at the time of the murder)
სათ იყავით (მკლელობის დროს)?

B: [[Π]_{Focus}] Topic [was [at HOME]_{Focus}] Comment
[[ΘΟ]_{Focus}] θογούσα [ΓΩΓΕ]_{Focus} ρογούσα 30γάρο]_{Comment}

ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ კონტრასტული ფოკუსები ზოგჯერ მაშინაც გვაქვს, როცა კითხვის დასმის სტრატეგია ადვილად ვერ გამოიყენება. (46) მაგალითში მოცემული პასუხი არ შეესაბამება იმ მოლოდინს, რომელიც შეკითხვას შემოაქვს, მით უფრო მაშინ, როცა აღმავალი ინტონაცია, გვაქვს კომენტართან, რაც იმის მაჩვენებელია, რომ მტკიცებულება, თუნდაც საუკეთესო მოცემულ ვითარებაში, შეიძლება არც აკმაყო- ფილიბდეს ყველა მოთხოვნას.

- (46) A: Does your sister speak Portuguese?
ଶେଣ୍ଠି ଓ ଲାକାରୁଙ୍ଗୁଳ୍ସ ପୋର୍ତ୍ତୁଗ୍ଯାଲ୍‌ଗୁରାଙ୍ଗ

B: [My [BROther]_{Focus}] Topic [[DOES]_{Focus}] Comment*
[ମେଘିରୁଥା] ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ [[ଲୁହକାରାକୁଳଦୀ] ଉପର୍ଯ୍ୟାମରେ] କୌଣସିବାରୁ

၆ ပြောက်ပြန်လည်ပေးသွေ့ချိန်များ

6.1 තුළරිස හිංග්‍රීස නිශ්චලෝපි

- (47) A: How is John?
როგორ არის ჯონი?

B: {Healthwise / As for his health}, he is [FINE]_F.
{ჯანმრთელობის მხრივ / რაც შეეხება მის ჯანმრთელობას}.

- (48) A: How is business going for Daimler-Chrysler?
როგორ მიდის დაიმლერ-კრაისლერის ბიზნესის საქმე?

B: [In GERmany]_{Frame} the prospects are [GOOD]_F,
 but [in AMErica]_{Frame} they are [loosing MOney]_F.
 [გერმანიაში] _{ჩარჩო} [პარტი] _{ფორუმი} მომავალი უჩანს,
 მაგრამ [ამერიკაში] _{ჩარჩო} [ფულბლი ზარალი] _{ფორუმი} აქვს

სშირად ამბობენ, რომ გარემოებითი ფრაზები, როგორიცაა *healthwise* და *in Germany*, წარმოადგენენ ჩარჩოს ნიშნულებს, რომლებიც შემოსაზღვრავენ ჩარჩოს და მომდევნო გამოსახულების ინტერპრეტაცია ამ ჩარჩოს შიგნით ხდება; როგორც ჩეიფი ამბობს, ჩარჩოს ნიშნულები გამოიყენება იმისათვის, რომ “შემოიფარგლოს მთავარი პრედიკაციის გავრცელება გარკვეული შეზღუდული არით”. გაუგებარია, როგორ შეიძლება ამ აზრის უფრო ნათლად გადმოცემა. (47)-ის მსგავს შემთხვევებში, ანუ როდესაც გვაქვს შეფასებითი პრედიკატი (*fine*), რომელიც არაა სპეციფიკური, შეფასების განზომილების თვალსაზრისით (ხდება შეფასება ფინანსური მხარისა, ჯანმრთელობის, სულიერებისა თუ სხვ.), სწორედ დასაზუსტებლად, ანუ განზომილების დასადგენად, შემოგვაქვს გარემოებითი ჩარჩოს ნიშნულები. ასევე, (48)-ში გვაქვს სიტუაციური განზომილება, რომელიც განისაზღვრება ჩარჩოს ნიშნულით. მაგრამ შეიძლება გვქონდეს ასეთი გამონათქვამიც: *As for his health situation, he had a bypass operation recently (რაც შეეხება მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობას, ახლახანს შუნტირების ოპერაცია გადაიტანა), რომელიც ამგვარად ვეღარ აიხსნება. როგორც ჩანს, ნიშნულებით განისაზღვრება გარკვეული ინდივიდის შესახებ მოწოდებული ინფორმაციის ტიპი ზოგადად. ამ აზრის გამოხატულება უნდა იყოს ისიც, რომ ჩარჩოს ნიშნულებს ერთგვარად უკავშირდება ენობრივი შეზღუდვებიც (ანუ - რა შინაარსი შეიძლება გამოიხატოს): ისეთი შინაარსი, როგორიც გადმოცემულია ფრაზით *He won a lot of money* (მან მოიგო ბევრი ფული), ვერ ინტერპრეტირდება *healthwise*- ის არეში, ხოლო ისეთი შინაარსი, როგორიცაა გადმოცემული ფრაზით *he is doing fine* (ის მშვენივრადა), სწორედ ამ უკანასკნელი განზომილებით შემოიფარგლება.*

ყოველ შემთხვევაში, ისეთ დიალოგში, როგორიცაა (47), მნიშვნელოვანია ალტერნატიული ჩარჩო და, ამდენად, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ჩარჩოს ექსპლიციტური ნიშნულები ყოველთვის ფოკუსირებულია იმ

აზრით, რომელიც პარაგრაფ 3.1-შია გადმოცემული - ანუ ჩარჩოთა სიმრავლიდან ამოირჩევა ერთ-ერთი და მტკიცებულება ძალას ამ ჩარჩოს შიგნით ინარჩუნებს. როდესაც ალტერნატიული პერსპექტივა არ არსებობს, აღარც ექსპლიციტური ჩარჩოს ნიშნულებია საჭირო. ექსპლიციტური ჩარჩოს ნიშნულები ყოველთვის მიუთითებს ალტერნატივებზე და აშკარაა, რომ საინფორმაციო სტრუქტურას განეკუთვნებიან. უფრო თუ დავაზუსტებთ, ჩარჩოს ნიშნულები დაკავშირებულია საერთო საფუძვლის მენეჯმენტთან, რამდენადც ისინი გვიჩვენებენ, რომ სხვა ასპექტით სხვა პრედიკაციაა მოსალოდნელი ამით ჩარჩოს ნიშნულები კონტრასტულ ტოპიკებს გვანან (პარაგრაფი 5.2) რამდენადც ისინი კომპლექსურ საკითხს ქვესაკითხებად შელიან.

6.2. საზღვრები

სასურველია, უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ ზემოთ აღნიშნული
მსგავსება ტოპიკებსა და ჩარჩოს ნიშნულებს შორის. კონტრასტულ
ტოპიკებსა და ჩარჩოს ნიშნულებს აერთიანებს ის, რომ დისკურსის
მოცემული მომენტისათვის, კომუნიკაციის საჭიროების თვალსაზრისით,
მიწოდებული მიმდინარე ინფორმაცია (კომუნიკაციაში მონაბილეთა
მიმდინარე წვლილი) არის ძალიან შეზღუდული ან ნაწილობრივი.
კონტრასტული ტოპიკების შემთხვევაში, საერთო საფუძვლის
მენეჯმენტი გულისხმობს მოლოდინს იმისა, რომ გარკვეული ერთეულის
შესახებ მოცემული ინფორმაცია ძალიან მრავალმხრივია ან გამორჩეული;
კონტრასტული ტოპიკი კი გვიჩვენებს, რომ წინადადების ტოპიკი
განსხვავებულია ამ მოლოდინისაგან. ჩარჩოს ნიშნულების შემთხვევაში,
მიმდინარე საერთო საფუძვლის მენეჯმენტი გულისხმობს მოლოდინს
იმისა, რომ მოცემულია მრავალმხრივი ინფორმაცია, რაღაც განსხვა-
ვებული ტიპისა; ხოლო ჩარჩოს ნიშნულები გვიჩვენებენ, რომ
მოწოდებული ინფორმაცია შემოსაზღვრულია განსაკუთრებული
სპეციფიკური განზომილებით. ეს ზოგადი თვალსაზრისი ასახული
Büring-ის კონტრასტული ტოპიკის ცნებაში, რომელიც “შესახებ” ტოპიკი
თვალსაზრისით, შეიძლება ტოპიკად არც ჩაითვალოს.

ბიურინგი აყალიბებს აღნიშნული ცნების ფორმალურ მოდელს
აღტერნატიული სემანტიკის თეორიის ფარგლებში: ტოპიკი წარმოქმნის
აღტერნატივების სიმრავლეს, რომელიც, თავის მხრივ, წარმოადგენს
აღტერნატივების სიმრავლეთა სიმრავლეს და ფოკუსს იგი შემოაქვე-
პრედიკაციის შიგნით:

(49) A: Which subjects do your siblings study?
რა საგნებს სწავლობს შენი და-ძმა

B: [My SISter]_{Contrastive Topic} [Comment studies [PoMOlogy]_{Focus}]
 [ჩემი და] _{კონტრასტული თოში} [კომენტარი სწავლობს პომოლოგიას] _{ფოკუსი}
 = { x STUDIES y | $y \in \{\text{POMOLOGY, OLERICULTURE, ...}\}$
 | $x \in \{\text{SISTER, BROTHER, ...}\}$ }
 = { {SISTER STUDIES POMOLOGY, SISTER STUDIES
 OLERICULTURE, ...},
 {BROTHER STUDIES POMOLOGY, BROTHER STUDIES
 OLERICULTURE, ...} }

აქ მოცემულია ის მნიშვნელოვანი დასკვნაც, რომ კონტრასტული ტოპიკები ყოველთვის გვხვდება გამოსახულებებში, რომლებშიც კიდევ ერთი ფოკუსია კონტრასტული ტოპიკის გარეთ; ეს ის წესია, რომელიც ჩარჩოს ნიშნულებზეც ვრცელდება. თუმცა ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ ფორმალურად შემოტანილი საზღვრები საკომუნიკაციო მიზნით შემოტანილი საზღვრებისაგან. ქვემოთ ვეცდებით სათანადო წესი ზოგადი სახით წარმოვადგინოთ:

(50) გამოსახულებაში [. . . α . . . β_{Focus} . . .] საზღვარი ა ყოველთვის გვხვდება α-ს შიგნით ფოკუსთან ერთად, რაც ნარმოშობს α' ალტერნატივებს. ეს იმის მაჩვენებელია, რომ საერთო საფუძვლის მიმდინარე ინფორმაციული მოთხოვნა არ არის მთლიანად დაკმაყოფილებული [. . . α . . . β_{Focus} . . .]-ით, მაგრამ დაკმაყოფილდება დამატებითი გამოსახულებით, რომლის ზოგადი ფორმაა [. . . α' . . . β'_{Focus} . . .].

ამ განსაზღვრებაში არაფერია ნათქვამი („შესახებ“) ტოპიკისა თუ ჩარჩოს ნიშნულების შესახებ. ეს საშუალებას იძლევა (51)-ის მსგავსი შემთხვევები ამ კატეგორიათაგან არც ერთსა არ მივაკუთვნოთ.

(51) [an [inGENious mathematician]_{D_{clim}} he is [NOT]_{F_{ocus}}.
 [[განსაკუთრებული]]_{სამო} მათემატიკოსი] ის [პრ] არის

მოცემული წინადადება ალტერნატიულ წინადადებად გვთავაზობს, მაგალითად, შემდეგი ტიპის გამონათქვამს: იგი საშუალო დონის მათემატიკურისა. განსაზღვრება (50) ასევე ნეიტრალურია იმ სამეტყველო აქტის ტიპის მიმართ, რომელსაც მოცემული გამონათქვამი ეკუთვნის და რომელიც გვიხსნის, თუ რატომ ჩნდება საზღვრები შეკითხვებსა თუ ბრძანებებში, როგორც ეს (52)-შია:

(52) And when did you read [DostoYEVsky]_{Delimit} in school?
და როდის ნაიკითხეთ [დოსტოევსკი]_{საჯ.} სკოლაში?

თუკი შემოსაზღვრა აკეთებს იმას, რაც აქ ივარაუდება, მაშინ გასაგები ხდება, თუ რატომ გვეხმარება საზღვრები წარმოვაჩინოთ შეკითხვების დამის გარკეული სტრატეგია. თუ ექსპლიციტურად მარკირებულია ის, რომ გამოსახულება ქვეოპტიმალურია, რამდენადაც პასუხობს კომუნიკაციის მოთხოვნას მოცემული მომენტისათვის, მაშინ ამის მთავარი მიზეზი იქნება ის, რომ მიმდინარე საკომუნიკაციო გადანცვლება მხოლოდ ლოკალურ მოთხოვნას პასუხობს და ჯერჯერობით საერთო საფუძვლის გლობალურ მოთხოვნას ვერ ეხმანება. ამგვარად, როცა საზღვრების მეშვეობით განირჩევა ლოკალური და გლობალური საზღვრების მენეჯერი მიზნები, შესაძლებელი ხდება საერთო საფუძვლის საკომუნიკაციო მიზნები, შესაძლებელი ხდება საერთო საფუძვლის მენეჯმენტის სტრუქტურირება.

7. გადაბმა და რიტორიკული სტრუქტურა

შეკითხვების სტრუქტურირებული სიმრავლის ცნება, რომელიც შეკითხვების სტრუქტურირებული სიმრავლის ცნება, რომელიც საშუალებას იძლევა უფრო მეტად გასაგები განხდეს საერთო საფუძვლის მენეჯმენტი, სხვადასხვა მკვლევარს ეკუთვნის, მაგალითად, შეიძლება დავასახელოთ კლაინი და ფონ შტუტერჰაიმი (Klein & von Stutterheim 1987), ვან კუპეფელტი (van Kuppevelt 94), რობერტსი (Roberts 1996) და ბიურინგი (Büring 2003). როგორც ვნახეთ, გამყოფები (delimiters) ქმნიან და პასუხობენ ამგვარ სტრუქტურებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ლინგვისტური კომუნიკაცია, შეკითხვათა ერთობლიობისა და შეკითხვათა ხების გარდა, აიგება დისკურსულ მიმართებათა მდიდარ სტრუქტურაზე დაყრდნობით, როგორც ეს შესწავლილია სხვადასხვა თეორიაში, იქნება ეს ჰასანისა და ჰალიდეის გადაბმის თეორია (Hassan & Halliday 1976) თუ რიტორიკული სტრუქტურის თეორია მანისა და ტომპსონისა (Mann & Thompson 1988). როგორც გვიჩვენებს სტრუქტურირებული დისკურსის წარმოდგენის თეორია, რომელიც აშერმა და ლასეარიდესმა ჩამოაყალიბეს, დისკურსული სტრუქტურა და შესაძლო ანაფორული მიმართებები თანაიკვეთებიან. სტრუქტურა და შესაძლო ანაფორული მიმართებები თანაიკვეთებიან როგორ გათვალისწინების გარეშე, თუ როგორ გადმოიცემა მოვლენები ან როგორ ხორციელდება არგუმენტირება. მაგალითად, ცნობილია ისეთი სტრატეგია, რომლის დროსაც ჯერ გადმოიცემა წინა პირობა, რასაც სტრატეგია, რომლის დროსაც ჯერ გადმოიცემა წინა პირობა, რასაც მოსდევს დასკვნა, მაგრამ ასევე არსებობს ისეთი სტრატეგიაც, როცა ჯერ წარმოდგენილია დასკვნა, რასაც მოსდევს მისი მოტივაცია ან დეტალური განსჯა. შედეგად მიიღება ლოკალურად განსხვავებული სტრუქტურები საერთო საფუძვლისა, რომელსაც ყოველი ცალკეული წინადადება საერთო საფუძვლისა, რომელსაც ყოველი ცალკეული წინადადება პასუხობს. ამ აზრით, ის საშუალებები, რომლებიც აღნიშნული თეორიების

ფარგლებში შეისწავლება, როგორებიცაა, მაგალითად, დისკურსული ნაწილაკები და ინტონაციური მნიშვნელობა, უშუალოდ საინფორმაციო სტრუქტურის თეორიას განეკუთვნება, როგორც ეს ჩეივს ჰქონდა წარმოდგენილი.

ლიტერატურა

Asher, Nicholas & Alex Lascarides (2004), Logics on conversation, Cambridge University Press, Cambridge.

Büring, Daniel (1998), The 59th Street Bridge Accent, Routledge, London.

Büring, Daniel (2003), "On D-trees, beans, and B-accents", Linguistics and Philosophy 26, 511-545.

Chafe, Wallace L. (1976), "Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects, topics and point of view", in Charles N.Li, Subject and Topic, New York, Academic Press, 27-55.

Chierchia, Gennaro (2004), "Scalar implicature, polarity phenomena, and the syntax/pragmatics interface", in A.Bellitti, Structures and Beyond, Oxford, Oxford University Press.

Clark, Herbert H. (1996), Using language, Cambridge University Press, Cambridge.

Danes, Frantisek (1970), "One instance of the Prague school methodology: Functional analysis of utterance and text", in P.Garvin, Method and Theory in Linguistics, Paris, The Hague.

Dretske, Fred (1972), "Contrastive statements", Philosophical Review 1972, 411-437.

Drubig, Hans Bernhard (1994), "Island constraints and syntactic nature of focus and association with focus", Tübingen.

Féry, Caroline & Vieri Samek-Lodovici (2006), "Discussion notes: Focus projection and prosodic prominence in nested foci", Language 82, 131-150.

Geurts, Bart & Rob (Eds.) Van Der Sandt (2004), "Interpreting focus", *Theoretical Linguistics* 30, 1-44.

Givón, Talmy (1983), *Topic Continuity in Discourse: A Quantitative Cross-Language Study*, John Benjamins, Amsterdam.

Groenendijk, Jeroen (1999), "The logic of interrogation", *Semantics and Linguistic Theory (SALT) IX*. CPC Publications, Cornell University.

Gundel, Jeanette K., Nancy Hedberg & Ron Zacharski (1993), "Cognitive status and form of referring expressions in discourse", *Language* 69, 274-307.

Gussenhoven, Carlos (1983), "Focus, mode, and the nucleus", *Journal of Linguistics* 19, 377-417.

Gussenhoven, Carlos (1992), "Sentence accents and argument structure", in I.M.Roca, *Thematic structure. Its role in grammar*, Berlin, New York, Foris, 79-106.

Gussenhoven, Carlos (2004), *The phonology of tone and intonation*, Cambridge University Press, Cambridge.

Halliday, M.A.K. & Ruqaia Hassan (1976), *Cohesion in English*, Longman, London.

Halliday, M.A.K. (1967), *Intonation and Grammar in British English*, Mouton, The Hague.

Hamblin, C.L. (1973), "Questions in Montague English", *Foundations of Language* 10, 41-53.

Hartmann, Katharina & Malte Zimmermann (to appear), "In place -- out of place: Focus in Hausa", in Kerstin Schwabe & Susanne Winkler, *On information structure, meaning and form*, Amsterdam, John Benjamins.

Heim, Irene (1982), *The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases*, Diss., University of Massachusetts at Amherst.

Jackendoff, Ray (1972), *Semantic Interpretation in Generative Grammar*, Cambridge, MA: MIT Press.

Jacobs, Joachim (1984), "Funktionale Satzperspektive und Illokutionssemantik", *Linguistische Berichte* 91, 25-58.

Jacobs, Joachim (1988), "Fokus-Hintergrund-Gliederung und Grammatik", in Hans Altmann, *Intonationsforschungen*, Tübingen, Niemeyer.

Jacobs, Joachim (2001), "The dimensions of topic-comment", *Linguistics* 39, 641-681.

Kamp, Hans (1981), "A theory of truth and semantic representation" in J.A.G. Groenendijk, T.M.V.Janssen & M.B.J.Stokhof, *Formal Methods in the Study of Language*, Amsterdam, Mathematical Centre Tracts 135, 277-322.

Karttunen, Lauri (1974), "Presuppositions and linguistic context", *Theoretical Linguistics* 1, 181-194.

Kenesei, István (2006), "Focus is identification" in Valeria Molnar & Susanne Winkler, *The architecture of focus*, Berlin, Mouton de Gruyter.

Kiss, Katalin É. (1998), "Identificational focus versus information focus", *Language* 74, 245-273.

Klein, Wolfgang & Christiane Von Stutterheim (1987), "Quaestio und referentielle Bewegung in Erzählungen", *Linguistische Berichte* 109, 163-183.

König, Ekkehart (1991) *The meaning of focus particles. A comparative perspective*, Routledge, London, New York.

Kratzer, Angelika (1994), "The representation of focus", in Arnim von Stechow & Dieter Wunderlich, *Handbook of Semantics*, Berlin, Walter de Gruyter, 825-834.

Krifka, Manfred (1992), "A compositional semantics for multiple focus constructions", in Joachim Jacobs, *Informationsstruktur und Grammatik*, Opladen, Westdeutscher Verlag, 17-53.

Krifka, Manfred (2001), "For a structured account of questions and answers", in Caroline Féry & Wolfgang Sternefeld, *Audiatur vox sapientiae. A Festschrift for Achim von Stechow*, Berlin, Akademie-Verlag, 287-319.

Krifka, Manfred (2006), "Association with focus phrases", in Valerie Molnár &

Susanne Winkler, *The architecture of focus*, Berlin, Mouton de Gruyter, 105-136.

Kuroda, S.-Y. (2005), "Focusing on the matter of topic. A study of wa and ga in Japanese" *Journal of East Asian Linguistics* 14, 1-58.

Lambrecht, Knud (1994), *Information structure and sentence form. Topic, focus, and the mental representation of discourse referents*, Cambridge University Press, Cambridge.

Levinson, Stephen C. (2000), *Presumptive meanings*, MIT Press, Cambridge, Mass.

Lewis, David (1979), "Scorekeeping in a language game", *Journal of Philosophical Logic* 8, 339-359.

Mann, William C. & Sandra A. Thompson (1988), "Rhetorical structure theory. Towards a theory of text organization", *Text* 8, 243-281.

Marthy, Anton (1884), "Über subjektslose Sätze und das Verhältnis der Grammatik zu Logik und Psychologie", *Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie*.

Merin, Arthur (1994), "Algebra of elementary social acts", in Savas L. Tsohatzidis, *Foudations of speech act theory, Philosophical and linguistic perspectives*, London, Routledge, 234-266.

Molnár, Valéria (2001), "Contrast from a contrastive perspective" in Ivana Kruiff-Korbayová & Mark Steedman, *ESSLLI 2001 Workshop on Information Structure and Discourse Semantics*.

Paul, Hermann (1880), *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Leipzig.

Prince, Ellen (1981), "Towards a taxonomy of given-new information", in Peter Cole, *Radical Pragmatics*, New York, Academic Press, 223-256.

Reinhart, Tanya (1982), "Pragmatics and linguistics: An Analysis of sentence topics".

Roberts, Craige (1996), "Information structure in discourse: Towards an

intergrated formal theory of pragmatics", in J.H.Yoon & Andreas Kathol, OSU Working Papers in Linguistics 49; *Papers in Semantics*, Columbus, The Ohio State University, 91-136.

Rooth, Mats (1985), *Association with Focus*, Doctoral Dissertation., University of Massachusetts, Amherst.

Rooth, Mats (1992), "A theory of focus interpretation", *Natural Language Semantics* 1, 75-116.

Sasse, Hans-Jürgen (1987), "The thetic/categorical distinction revisited", 511-580.

Schwarzschild, Roger (1999), "GIVENness, AvoidF and other constraints on the placement of accent", *Natural Language Semantics* 7, 141-177.

Selkirk Elisabeth O. (1984), *Phonology and syntax: The relation between sound and structure*, MIT Press, Cabridge, Mass.

Selkirk Elisabeth O. (1995), *Sentencs prosody: Intonation, stress and phrasing*. In *Handbook of phonological theory*, ed. John Goldsmith, 550-569.Cambridge, MA:Blackwell.

Selkirk Elisabeth O. (2002), "Contrastive focus vs. presentational focus: Prosodic evidence from right node raising in English", *Speech Prosody*, Aix-en-Provence.

Sgall, Petr, Eva Hajicova & J.Panenova (1987), *The meaning of the sentence and its semantic and pragmatic aspects*, Reidel, Dordrecht.

Stalnaker, Robert (1974), "Pragmatic presuppositions", in Milton K.Munitz & Peter K.Unger, *Semantics and Philosophy*, New York, New York University Press, 197-214.

Umbach, Carla (2004), "Cataphoric indefinites", *Sinn und Bedeutung* 8.

Valduví, Enrique & Elisabet Engdahl (1996), "The linguistic realization of information packaging", *Linguistics* 34, 459-519.

Valduví, Enrique (1992), *The informational component*, Garland, New York.

van der Sandt, Rob A. (1988), *Context and presupposition*, Croom Helm, London.

van Kuppevelt, Jan (1994), "Topic and comment", in R.E.Asher, The Encyclopedia of Language and Linguistics, Pergamon Press, 4629-4633.

von der Gabelentz, Georg (1869), "Ideen zu einer vergleichenden Syntax", Zeitschrift für Völkerpsychologie und sprachwissenschaft 6, 376-384.

von Stechow, Arnim (1990), "Focusing and backgrounding operators", in Werner Abraham, Discourse particles, Amsterdam, John Benjamins, 37-84.

Walker, M.A.; Joshi, A.K. & Prince, E.F. (eds.) (1998), Centering Theory in Discourse, Clarendon Press, Oxford.

Weil, Henri (1884), The order of words in the ancient languages, compared with that of modern languages, Paris.

Wold, Dag (1996), "Long distance selective binding: The case of focus", Proceedings of SALT 6, 311-328.

Zerbian, Sabine (2006), Expression of Information Structure in the Bantu Language Northern Sotho, Doctoral Dissertation, Humboldt University, Berlin.

ინგლისურიდან თარგმნა
ეთერ სოსელიაზ

GRUNDFRAGEN DER PERZEPTIVEN PHONETIK

(Kurze Inhaltswiedergabe der Untersuchungen)

Surab Dshaparide*

I. DIE PERZEptive PHONETIK UND IHR PLATZ UNTER DEN LINGVISTISCHEN DISZIPLINEN

1. Zur bestimmung der Zugehörigkeit der einen oder anderen Disziplin zu einer bestimmten Wissenschaft ist es von Wichtigkeit, das Beobachtungsobjekt vom Forschungsgegenstand der Wissenschaft zu unterscheiden.

Unter dem Beobachtungsobjekt versteht man die real existierenden vielseitigen Gegenstände und Erscheinungen, deren verschiedene Seiten für verschiedene Wissenschaften von Interesse sein können. Das Beobachtungsobjekt ist das, worin die Wissenschaft die sie interessierenden Gesetzmäßigkeiten sucht. Der Gegenstand der Forschung dagegen ist das, was die Wissenschaft sucht. Das sind die sie interessierenden Gesetzmäßigkeiten, das System, welches durch das Begreifen dieser Gesetzmäßigkeiten festgestellt wird.

Die Gesetzmäßigkeiten, die den Forschungsgegenstand der Wissenschaft darstellen, können in verschiedenen Erscheinungen beobachtet werden. Andererseits können in ein und demselben Beobachtungsobjekt (in ein und derselben Erscheinung) Gesetzmäßigkeiten zutage treten, die Forschungsgegenstand verschiedener Wissenschaften sind. Mit anderen Worten: ein und dieselbe Erscheinung kann Beobachtungsobjekt verschiedener Wissenschaften werden und ein und dieselbe Wissenschaft kann verschiedene Erscheinungen als Beobachtungsobjekt haben.

2. Die Artikulations-, die akustische und die perzeptive Phonetik unterscheiden sich von einander sowohl durch die Beobachtungsobjekte, als auch durch die Forschungsgegenstände (s. Tabelle).

* Z. Japarize, Percepculi ponet'ik's ziritadi sak'itxebi, "Mecniereba", Tbilissi, 1975.